

ABD Kongresi'nin basılmasının anlamı

Sungur Savran

İnsan düşüncesine nesnel doğruluk atfedilip edilemeyeceği teori alanına ilişkin değil, pratik bir sorundur. İnsan, düşüncesinin doğruluğunu, yani gerçekliğini ve gücünü, bu dünyaya ait oluşunu pratik içinde kanıtlamalıdır. Düşüncenin gerçek olup olmadığına ilişkin pratikten yalıtılmış bir tartışma bütünüyle skolastik bir sorundur.

Karl Marx, Feuerbach Üzerine Tezler, İkinci Tez

Lenin'in bütünüyle başka bir bağlamda kullanmış olduğu bir metaforu kullanarak söylersek, ABD'de 6 Ocak 2021'de Kongre binasının basılmasıyla doruğuna ulaşan olaylar dizisi "gerçekliğe her şeyden daha fazla ışık tutan bir şimşek" oldu.¹

Bütün dünya ve bu arada ister reformist, sol liberal, postmodern, Stalinist, ortayolcu olsun, ister devrimci, uluslararası sol hareketin her rengi, azgın bir kalabalığın "Amerikan demokrasisi"nin kalesi Kongre binasına saldırısını, kendisine epeyce isteksizce karşı koyan ve Kongre üyelerini o kalabalığın uç unsurlarından korumaya çalışan polisle kavgaya girişmesini gördüğünde şaşkına döndü. Çoğu insana bu olay masmavi bir gökte çakan bir şimşek gibi göründü.

Haziran 2019'da Avrupa Parlamentosu seçimlerinin sonuçları, özellikle de farklı

¹ V. I. Lenin, "Speech Delivered at the All-Russia Congress of Transport Workers March 27, 1921", *Collected Works*, v. 32, Moscow: Progress Publishers, 1977, s. 279.

Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkelerin “popülist” olarak anılan partilerin elde ettiği sonuçlar üzerine yazdığımız bir yazıda tam da böyle bir gelişmeye ilişkin bir uyarı yapmıştık. Özenle seçtiğimiz bir başlıkla (“Göz açıp kapayana kadar”)² sunduğumuz sonuç bölümünde, bizim tercih ettiğimiz terimle “popülist” değil “ön-faşist” olarak andığımız bu hareketin geleceği hakkında şunu söylüyorduk:

Son bir soluklanma anı. Avrupa Parlamentosu seçimleri, Avrupa’nın (aslında bütün dünyanın) örgütlü işçi sınıfına ve soluna fırtınadan önce son bir şans tanımış bulunuyor. Bütün dünyanın ısrarla ve körce “popülist” adını taktığı ön-faşist (proto-faşist) hareket bu seçimlerde çok önemli bir başarı elde etti, ama hemen yarın felaketler yaratacak kadar büyük bir zafer olmadı bu. (...) kısa vadede, hemen seçimden sonra, ön-faşizmin Avrupa çapında dolaysız, güncel bir tehlike olarak halkın hayatına etki yapacağını beklemek doğru olmaz. (...) Kısa vade için bu böyledir, ama orta vade için ön-faşizm Avrupa’nın (ve dünyanın) ufkunda çok ciddi bir tehlike olarak kendini kanıtlamıştır. İşte bu, yani ön-faşizmin esas yüzünü kısa vadede değil muhtemelen ancak orta vadede gösterecek olması, işçi sınıfı hareketine ve sola son derecede değerli bir hazırlık dönemi bahşediyor. Sol bu mühleti, mesela 2017 Hollanda ve Fransa seçimlerinde ön-faşizm korkulduğu kadar büyük bir zafer kazanamadığı için rehavete kapıldığı gibi yine israf ederse, vay Avrupa işçi sınıfının ve halkının haline!

Ve ekliyorduk:

Disiplinli, ideolojik olarak doldurulmuş, Avrupa uygarlığının ve kendi ülkelerinin sömürgeci geçmişinin getirdiği üstünlük duygusunu içselleştirmiş, işini, evini, sağlık ve eğitim hizmetini elinden aldığına inandığı göçmene karşı öfkeli bilemiş, misyon sahibi üye ve militanlardan oluşur bu hareket. Sadece şimdilik, henüz çeteleşmemişlerdir, o kadar. Biz de zaten bunun için onlara has faşist demiyoruz da ön-faşist diyoruz. Ama bu eksiklerini çok kısa süre içinde giderebileceklerini Amerika’da 2017 yazında Charlottesville’de, Almanya’da geçen sonbahar Chemnitz ve Köthen’de, İtalya’da Salvini iktidara geldiğinden beri çeşitli göçmen tarım işçilerine saldırarak ve ölümle biten olaylar yaratarak kanıtlamışlardır.³

6 Ocak tam da bu tür bir olaydı ama kat kat beteri. Tedbirsiz ve hazırlıksız yakalananlar için “göz açıp kapayana kadar” yaşanan bir deprem. 6 Ocak’ta Kongre’nin basılması, çağımızın yükselen faşizmine ilişkin “gerçekliğe her şeyden daha fazla ışık tutan bir şimşek” oldu.

Yapılan eylemin birçok yanı ne kadar gülünç olursa olsun, nihai amaç, yani Biden’ın başkanlığının engellenmesi ve Trump’ın yeniden Beyaz Saray’a dönmesi hedefi ile karşılaştırıldığında girişimin ne kadar büyük zaafları olursa olsun, bu olay, paramiliter güçlerin siyasi iktidarı kendi ellerine alıp o yücelttikleri liderlerini şiddet yoluyla başa geçirme yolunda bir çabaydı.

Sağda olsun, solda olsun, birçokları buna derhal “faşist” nitelemesini yakıştırdılar zira onlara göre olan biten bir darbeydi. Ama her darbe faşist darbe değildir,

2 “The Proto-Fascist Menace in Europe”, <http://redmed.org/article/proto-fascist-menace-europe>.

3 “Avrupa Seçimleri (1): Demir ve Pamuk”, <https://gercekgazetesi.net/uluslararası/avrupa-seçimleri-1-demir-ve-pamuk>.

unutmamak gerek. Hayır, şayet bu kalabalığın düzenlediği baskın Amerika'nın da ötesinde dünya durumuna ışık tuttuysa, bunun nedeni Trump hareketinin, tamamlanmamış bir oluşum süreci yaşamakta olan bir faşizm özelliğini zaten taşımakta olmasından dolayı böyleydi. Trump'ın faşist olduğunu hep inkâr etmiş olanların şimdi anında konumlarını değiştirmeleri, aslında daha önceki kafa karışıklıklarının işaretinden başka bir şey değildir.

Tartışma bitmiştir. En azından ABD'de ve bir dizi Avrupa ülkesinde kitlelerin “yerli ve millî” duygularıyla oynayan ve ülkelerinin politik yönelişini bambaşka bir yöne döndürmeye çalışan hareketler ailesini anlamanın en iyi yolu bunların yükselmekte olan bir faşizmin özgün bir biçimi olduğunu tespit etmektir. 20. yüzyılda iki dünya savaşı arasında dünyanın başına sarılmış olan o bela, iktidara yürüyüşünde farklı bir güzergâhı seçmiş olsa bile, dünyanın başına yine çökmüş bulunuyor.

Bu, “popülizm” ekolü için de, Amerika'da başta Democratic Socialists of America (DSA-Amerika Demokratik Sosyalistleri)⁴ olmak üzere, olağanüstü bir dönemden geçmekte olduğumuzu ucundan kıyısından kavrayamayıp Demokrat Parti'nin adayına oy vermenin ötesinde kılını kıpırdatmayan düzen solu için de ağır bir yenilgidir. “Trotskizm” kampında, ister post-Leninist olsun, ister ortayolcu, ister devrimci, o şaşkınlık yaratan güne kadar faşizmin yükseldiğini inkârda ısrar eden, ama pratik hayatın gelişmesi kendi önyargılarını param parça edince şaşkına dönenlere de acı bir uyarıdır.

Bu yazı iki bölümden oluşuyor. İlk bölümde Trump ile Avrupa'da onun mukabil olan liderler, Le Pen'ler, Salvini'ler ve diğerleri konusunda daha önce yapılmış olan tartışmaların bir bilançosunu çıkaracağız. Bu amaçla, önce, Kongre baskınının **özgül olarak faşist** yanlarına işaret edeceğiz. Ardından bu konudaki hâkim burjuva düşünce ekolü olan, bu hareketlerin analizini “popülizm” kavramı merceğinden yapan ekol ile bir polemiğe girişeceğiz. Bunu, Trump da dâhil söz konusu hareketlerin faşist yönelişini inkâr edegelmiş olan Trotskistlerin eleştirilmesi izleyecek.

İkinci bölümde, bu andan itibaren “ön-faşist” olarak anacağımız (bu seçimin nedenleri yazının içinde berraklaşacak) bu hareketlerin ortaya çıkışına ve güçlenmesine yol açan koşulların materyalist yöntemle analizine geçeceğiz. Bu hareketlerin neden faşist bir **töze** sahip olduğunu ama henüz bütünsel bir anlamda faşist bir **biçime** kavuşmuş olmadığını, yani oluşumlarının henüz tamamlanmamış bir aşamada olduklarının söylenebileceğini daha önceki çalışmalarımızda ifade etmiştik.⁵ Bu yazının ikinci bölümünde yapmak istediğimiz, tartışma alanına küreselleşme ve küresizleşme (deglobalizasyon) kategorilerini katarak bu hareketlerin tözleri bakımından neden faşist olarak görülmeleri gerektiği fikrini **derinleştirmek** olacak.

Yazının sonuç bölümünde proletaryanın ve potansiyel müttefiklerinin 21. yüzyıl koşullarına özgü biçimde yükselmekte olan faşizm tehdidini yenilgiye uğratabilme-

4 Bu hareket ülkenin iki büyük düzen partisinden Demokrat Parti'nin içinde çalışmaktadır. Son yıllarda on binlerce yeni üye kazanmıştır.

5 Dergimizde iki fasıl olarak yayınlanmış olan bir yazımızdan söz ediyoruz: “Barbarlığın Geri Dönüşü: 21. Yüzyılda Faşizm (1): Tarihi Kökleri: Klasik Faşizm”, *Devrimci Marksizm*, sayı 34, İlkbahar 2018; “Barbarlığın Geri Dönüşü: 21. Yüzyılda Faşizm (2): Ön-Faşizmin Yükselişi”, *Devrimci Marksizm*, sayı 38, İlkbahar 2019.

si için Marksistlerin benimsemesi gereken stratejik yöneliş sorununu ele alacağız.

1. Bir tartışma bitiyor

Giriş bölümünde işaret ettiğimiz gibi, uzun bir süredir Trump'ın siyasi yelpaze-deki konumunun Avrupa'da "popülist" ya da "aşırı sağ" olarak anılan hareketler ailesi ile akrabalığı olduğunu, bu hareketlerin tamamına ise "ön-faşist" nitelemesinin uyduğunu söylüyor, bu adlandırmanın "popülizm"den çok daha isabetli olduğunda ısrar ediyoruz. Burada "ön" ibaresiyle konulan kayıt, yalnızca en belirleyici unsura değinerek söylersek, faşizmin doğası gereği kendine ait bir silahlı güce ihtiyaç duyacağı, bunun da ancak hareketin bir paramiliter güç beslemesiyle mümkün olduğu fikrine dayanıyor. Trump'ın da Avrupa'daki hareketlerin de şimdilik kendine ait paramiliter güçleri olmadığı bilindiğine göre, siyasi yelpazedeki yerlerini tanımlamak için "ön-faşist" uygun bir nitelime gibi görünüyor. Burada bu konuya daha fazla girmiyoruz zira daha önce bu meseleyi kapsamlı biçimde ele almıştık.⁶

6 Ocak olayları tartışmanın zeminini radikal bir değişikliğe uğrattı. O gün ülkenin sembolik iktidar merkezlerinden birine yapılan saldırıya örgütlü birtakım paramiliter gruplar da katıldı. Öyleyse, bu, hareketin bazı zaaf ve eksiklerine rağmen, **Trump hareketinin ön-faşist aşamadan bütünüyle serpilmiş bir faşizm aşamasına geçişinde bir uğrak** olmuştur. Geçişin tamamlanmış olduğunu söylemiyoruz. Ama geçişin başlamış olduğunu söylemiş oluyoruz. Meseleye biraz daha yakından bakalım.

Solda birçokları, son yıllarda ırkçılığın ve faşizmin yükselişini açıklamak için siyahi Amerikalıların kölelikten özgürleşmesinden sonra beyaz ırkın ayrıcalıklarının savunulması amacıyla oluşmuş olan geleneksel beyaz üstünlükçü harekete atıf yapmakla yetiniyor. Amerika toprağının kendine özgü bir faşizm üretmesi açısından beyaz üstünlükçü hareketin hem ideolojik hem de pratik açılardan doğal bir üreme alanı olduğu doğrudur. Ama hepsi bu. Bugün Amerika'da beyaz çoğunluğun ayrıcalıklarının savunulması yolunda oluşmuş bulunan hareket hem ideolojik hem de pratik bakımdan kendini yenilemiş, ülkedeki ırkçılığa bir yüzyıl boyunca hizmet vermiş olan KKK (Ku Klux Klan) ve benzeri odakları çoktan marjinalize etmiş bulunuyor.

Faşist birlikler yeryüzüne çıkıyor

Bu yeni hareketin ön tarihi ta Tea Party (Çay Partisi)⁷ olarak anılan harekete kadar geri gidiyor. Bu hareket, 15 Eylül 2008'de Lehman Brothers adlı Wall Street bankasının çöküşünden sonra başlayan ve "küresel finansal kriz" olarak adlandırıl-

6 Yukarıdaki yazılara ilaveten Trump olgusu üzerine çok daha yakından eğilen şu yazımıza da bakılabilir: "Trump ve Diğerleri: İdeolojik Kindarlık Politikasının Sınıf Temelleri", Devrimci Marksizm, sayı 30-31, Bahar-Yaz 2017.

7 Buradaki "Çay Partisi" Amerika'nın İngiliz sömürgeciliğine karşı vermiş olduğu bağımsızlık savaşının önemli bir epizotuna atıf yapmaktadır. Boston Çay Partisi olarak anılan olay, 1773'te çaya vergi sorunundan patlak veren bir çelişkidir. Amerikan gericileri sık sık bağımsızlık savaşına referans yapmayı politik kültürlerinin parçası haline getirmişlerdir.

lan finansal çöküntünün tetiklemiş olduğu Üçüncü Büyük Depresyon'un belirlediği ortamda Cumhuriyetçi Parti'nin içinde radikal bir uç hareketi olarak başlamıştı. (Standart altı konut kredilerinden doğmuş olan kriz, ABD'de 2007'de zaten başlamış bulunuyordu.) Tea Party uzun süre ayakta kalabilen bir hareket olmamakla birlikte Cumhuriyetçi Parti'nin içinden yeni bir sağ hareketin oluşumunun zemini olarak belirli bir iz bırakacaktı.

Bugünün Trump destekçilerine göre daha üst sınıf bir karakter taşıyan Tea Party⁸ ile aynı zaman diliminde bir dizi başka ideolojik akım ve hareket doğuyordu. 2016'dan itibaren Donald Trump'ın çevresinde buluşan hareketler zincirinin ideolojik ve organizasyonel temellerini sağlayacak olan bunlar oldu. Bunlar arasında en iyi tanınanı, "Alt-Right" ("Alternatif Sağ") olarak bilinen ortamdır. Ortam diyoruz çünkü bu hareket birbiriyle sürekli bir iletişim içinde olan ama gevşek bağlara sahip, bu yüzden de yükselmekte olan faşizme organizasyonel açıdan bir çerçeve sunması mümkün olmayan bir güçler koalisyonu olmaktan öteye geçmemiştir. Ama çok yaygın çevrelerin ideolojik formasyonu bakımından çok büyük önem taşımıştır. Bu, esas olarak, "online" (çevrimiçi) bir harekettir. Farklı bileşenleri vardır: Asıl sert çekirdek alt-right, "alt-light" adıyla anılan daha yumuşak unsurlar, neo-Naziler, komplo teorisyenleri, şiddete başvurmaya yatkın birtakım uç unsurlar vb. Toplamı alındığında alt-right hareketi çok yüksek sayıda insana erişmiştir.⁹

Alternatif Sağ, yukarıda da belirttiğimiz gibi, Tea Party ile aynı zaman diliminde doğmuştur. Paul Gottfried adlı bir akademisyen 2008'de Mencken Club adlı bir çevre kurmuş, bir süre sonra görevi Richard Spencer'a devretmiştir. Spencer hareketin önde gelen aydınlarından biri haline gelecektir. Hareketin etkili önderleri arasında bazı başka isimler de sayılabilir: Silikon Vadisi'nde girişimciyken filozofluğa soyunan Curtis Yarvin (internet ortamında Mencius Moldbug), meslekten filozof olan İngiliz Nick Land,¹⁰ Theodore Beale (kod adı Vox Day), Milo Yiannopoulos ve radyo programcısı ve bir internet sitesinin yöneticisi olan Alex Jones. Dikkat çeken bir başka isim, daha sonra Trump'a hem kampanya yöneticisi hem de başkanlık döneminde bir süre baş danışman sıfatıyla hizmet vererek büyük bir şöhret kazanan Stephen Bannon'dur. Bannon yükselişini, önce Breitbart adlı çok okunan provokatif bir sitenin yöneticisi olmasına borçludur (site 2005'te kurulmuş, 2011'de Bannon tarafından devralınmıştır).

Alt-right'ın öne çıkan özellikleri şöyle özetlenebilir. En çok paylaşılan ideolojik konum beyaz ırk milliyetçiliği ya da üstünlükçülüğüdür. Ancak en azından bazı temsilcilerinde geleneksel yanlarının ötesinde bu ırkçılığın yeni bir yönü mevcuttur: hareketin belki de en çok kulak verilen aydını olan Spencer ve bazı başkaları beyaz ırkın insanlığın geri kalanı üzerinde tahakküm kurduğu klasik bir üstünlük

8 Bkz. Roger Eatwell, "Populism and Fascism", *The Oxford Handbook of Populism*, Cristóbal Rovira Kaltwasser vd. (eds), Oxford: Oxford University Press, 2017, s. 462.

9 Bu bölümde Alternatif Sağ ile ilgili verilecek bilgiler şu kaynaktan alınmıştır: Mike Wendling, *Alt Right: From 4chan to the White House*, Londra: Pluto Press, 2018. Kitaba atıf, sayfa numaraları ile birlikte yalnızca bir yazardan alıntı yapıldığında veya bir istatistik verildiğinde yapılacaktır.

10 Alt-right'ın sadece bir ABD olgusu olmadığını, Kanada, Britanya, Avustralya gibi başka Anglo-Sakson ülkelerine de yayılmış olduğunu belirtelim. Wendling, a.g.y., s. 8.

fikrini değil, mantıksal sonucu olarak farklı ırkların farklı siyasi birimlerde yaşıyor olacağı bir düzenin kurulması olan bir tür “ayrı yaşam”ı (“segregation”) savunmaktadır. Bunun yanı başında “beyaz soykırım” fikri gelir. Uzun süredir devam etmekte olan bu soykırım, şiddete, katliama vb. başvurmaz, kullandığı silahlar uluslararası göç, çok kültürcülük (“müльти-kültüralizm”), göçmen halkların ev sahibi ülkeye entegrasyonu ve farklı ırklar arasında çapraz evlenmelerdir. Alt-right, ırk ile kültürün ayrıştırılamaz biçimde birbirinin içinde geliştiğini savunur. Ama bu, çeşitli ırkların oluşumundaki farklarda genetik temellerin hiç rolü yok demek değildir. “İnsan biyo-çeşitliliği”, zekâ testleri ve benzeri bir dizi araçla birlikte çok revaçta bir kavramdır. Bütün bunlar toplu olarak düşünüldüğünde beyaz ırk açısından, geri kalan ırklardan ayrı yaşamak bir haktır.

Hayati önem taşıyan ikinci bir tema, alt-right’çılarının kendilerini, Cumhuriyetçi Parti içindeki sıradan muhafazakârlıktan, hatta oğul Bush döneminde ipleri büyük ölçüde ele geçirmiş olan “neo-con”lardan ayırma ve bunlarla mücadele etme çabasıdır. Bazı alt-right’çılar (Mencken Club topluluğu böyledir mesela), “neo” ve benzeri başka ön eklere karşıt olarak kendilerine “paleo-konservatif” (yani en baştaki, en eski, en antika muhafazakârlar) adını vermekten gocunmazlar. Başkaları (Curtis Yarvin) büyük bir gururla kendilerini “neo-gerici” (NRx) veya “Karanlık Aydınlanma” hareketi olarak anarlar. Gerçekten de karanlık! Yarvin kendi ideolojisinin merkezinde yer alan fikri telaffuz etmekten çekinmez: “demokrasi boş laftır.” Bu değerlendirmesinde yalnız da değildir. İngiliz filozofu Nick Land onu şöyle destekler: “[Yarvin’in] düşüncesindeki en provokatif unsur onun demokratik devlet idealinden kopuşudur.”¹¹

Bütün bunlar Trump’ın daha sonra Cumhuriyetçi Parti’nin geleneksel kanadına karşı açacağı mücadele cephesinin ön habercisidir. Milo Yiannopoulos’un bir başka yazarla birlikte kaleme aldığı, “Düzen-içi muhafazakârın alt-right rehberi” başlıklı, manifesto tarzı metin şöyle başlar:

Müesses nizamın yemek davetlerinin, parasal destek toplama toplantılarının ve think tank’lerinin üzerinde bir heyula dolanıyor: Bu, “alternatif sağ” heyulasıdır. Genç, yaratıcı ve dünyevi sapkınlıklar yapmaya yatkın bu insanlar, başkent Washington kulislerinde yaşayan muhafazakârların gözünde bir numaralı halk düşmanı haline gelmiştir. Bu geleneksel Cumhuriyetçiler, onlardan, Demokrat Partililerden veya kaçık ilericilerden nefret ettiklerinden daha fazla nefret ediyor.¹²

Marx ve Engels tarafından yazılmış olan *Komünist Manifesto*’yu beceriksizce taklit etme çabasına rağmen ya da belki de tam da bu nedenle burada söylenenler alt-right’çılarının kremasının kendi hareketlerini nasıl sağda yeni yollar açan bir girişim olarak gördüğünü ele veriyor.

Vurgulanması gereken üçüncü nokta alt-right’ın komplo senaryolarını bir siyasi araç olarak kullanmasıdır. Trump başta iken komplo teorileri sık sık başvurulan bir araçtı: Bir okulda toplu katliam yapıldığını herkes yaşayarak bildiği halde, sonradan çıkarılan bir söylentiyle bu olayın, Amerikan halkına silah sahipliğinin kötü olduğu

11 A.g.y., s. 31 ve 35.

12 A.g.y., s. 118-120.

fikrinin aşılınması için uydurulmuş olduğu, hiçbir gerçekliği olmadığı iddiasının yayılmasından Demokrat Parti'nin bir çocuk seks şebekesi kurmuş olduğuna dair öyküye, oradan son derecede popüler hale gelmiş olan ve yine Demokrat Parti'yi pedofili ile suçlamaya uzanan "QAnon" adlı bir komplo teorisine kadar geniş bir yelpaze söz konusudur. Ne var ki, bu öykülerin ardında bir merkezî fikir yatıyor: ABD'nin bir "derin devlet" tarafından yönetilmekte olduğu iddiası. Bu iddia Donald Trump'ın durmaksızın tekrarladığı bir şeydi. Bu teori, Amerikan halkının çok büyük kesimlerinin dikkatini esas suçlulardan, yani kapitalist sınıf ve onun yordakçılarından uzaklaştırdığı için, basit olduğu kadar yararlı bir manevra olanağı yaratır.

Şayet şimdiye kadar anlatılanlar (gözü dönmüş bir ırkçılık, her türden demokrasiye karşı açık sözlü bir düşmanlık, akla zarar bir irrasyonalizm) ön-faşist hareketin bu ideologlarını "popülist" olarak görenleri bunların aslında faşist olduğuna inandıramadıysa, merceğimizi biraz daha yaklaştırıp ayrıntıları da görelim. Her ne kadar Richard Spencer ırkların, arı ırk devletleri kurulması amacıyla ayrılmasının (ya da Milo Yiannopoulos'un deyişiyle "ayrı yaşam"ın)¹³ şiddet gerektirmediğini, "barışçıl etnik arındırma"ya yaslanabileceğini söylese de, Anders Breivik'in "Avrupa Bağımsızlık Bildirgesi" hakkında söylediklerine de bir bakmak yararlı olabilir. Breivik 2011'de 69'u 20 yaşın altında, biri 14 yaşında, 77 insanı soğukkanlı biçimde öldüren azıllı sağcı Norveçlidir. Spencer şöyle söylüyor: "Breivik'in 'Avrupa Bağımsızlık Bildirgesi'ni kesinlikle incelemeliyiz." Daha sonra alt-right'ın bir başka önemli ideologu olan Kevin McDonald, Breivik konusunda yüksek fikirlerini belirtirken onun "ciddi bir siyasi düşünür olduğunu, çok önemli noktaların kavranmasını sağladığını ve de **strateji konusunda bazı iyi pratik fikirleri olduğunu**" belirtince, Spencer buna şöyle yanıt veriyor: "Kevin McDonald'ın başlangıç noktası mükemmel."¹⁴ İnsanın bunların saf entelektüel akıl yürütmeyeyle ilgilenen masum beyefendiler olmadığını anlaması için daha fazla delile ihtiyaç var mı?

Bu durumda aynı Spencer, Trump'ın başkan seçilmesinden sadece bir hafta sonra alt-right kurumlarından birinin konferansında ana konuşmacı olarak konuşmasını bitirirken "*Hail Trump, hail our people, hail victory!*" diye bağırıldığında şaşırarak hiçbir şey olamaz.¹⁵ Delegeler Spencer'ı mahcup etmiyor. Derhal ayağa fırlayarak sağ ellerini aynen Naziler gibi havaya kaldırıyor ve yeni Amerikan *Führer*'ini selamlıyor!

Bazı okurlarımız bu tür uç tiplerin her zaman bütün toplumlarda bulunabileceğini söyleyerek itiraz edebilir. Onlara Steve Bannon'un Breitbart adlı sitesinin aylık 3 milyon sayfa izlemesi ile muazzam başarılı bir internet sitesi olduğunu ve

¹³ A.g.y., s. 22-23.

¹⁴ A.g.y., s. 24-25. Vurgu sonradan.

¹⁵ "Trump'ı selamlayalım, halkımızı selamlayalım, zaferi selamlayalım!" Bu ifadeyi metinde İngilizce olarak vermemiz, Türkçe çevirinin Spencer'ın meramını hiçbir biçimde anlatamamasıdır. Buradaki "selamlama"nın karşılığı "Hail" ile Almanca "Heil" kelimelerinin sesi bir tek nüans dışında aynıdır. Spencer bu şekilde aslında "Heil Hitler!" nidasının aynısını Trump için kullanmış oluyor. Anladığımız kadarıyla "Heil Hitler!" "selamlama" edimiyle ilgili değil. "Selametle" gibi bir şey demek. Ama önemli olan ses benzerliği. Almanca'ya ilişkin bütün sorunlarımız gibi bunu da aydınlatan Kurtar Tanyılmaz yoldaşımıza teşekkürler.

komplo teorisi üstadı Alex Jones'ın sitesindeki okur ve radyosundaki dinleyici sayısı toplandığında 8 milyona hitap ettiğini hatırlatmak isteriz!¹⁶ Her biri internette alt-right mecraları olan 4chan, 8chan, /pol/, r/The_Donald'ın başarıları gerçekten inanılmaz düzeyde olmuştur. Yani marjinal bir akımdan değil kitlesel bir olgudan söz ediyoruz.

Dikkatli okuyucumuz, tartışmanın bu aşamasına dek anti-Semitizm'in hiç sözünün edilmemiş olduğunu fark etmiş olabilir. Bunun nedeni, alt-right'ın siyahilere ve genel olarak göçmenlere, ayrıca özel olarak Müslümanlara düşmanlıkta hemfikir olması ama iş Yahudi meselesine gelince ortaya farklı fikirler çıkmasıdır. Bazı önde gelen temsilciler, her şeyden önce Bannon ve Spencer, "Yahudi-Hıristiyan Batı uygarlığı" fikrini yüceltmeye kadar gider. Oysa bir başka kanat azgınca anti-Semitik'tir: Alt-right'ın dijital platformlarında "gaz odaları" hakkında mide bulandırıcı "latifeler" yapmanın son derecede yaygın olduğu belirtilmektedir. Bu durumda, 2016 seçim kampanyası sırasında Trump'ın Hillary Clinton'a yönelik saldırılarından birinde "Bugüne Kadarki En Ahlaksız Aday" yazdığı bir tvitini bir miktar nakitten ve Davud'un altı köşeli yıldızından oluşan bir "mem" ile süslemiş olduğunu görünce şaşırmak için bir neden yok. Bu "Yahudilerin parası"na açık bir referanstır, açıkça ırkçı bir propagandadır ve çok geniş bir çevreden ağır bir tepki gördüğü için iki saat içinde silinmiştir. Daha sonra bütün bu müptezelliğin toptan bir alt-right internet sitesinden "ödünc alındığı" ortaya çıkacaktır. Kısacası, bu ideolojinin içinde anti-Semitik bir öge de mevcuttur ama herkesin onayını almamaktadır. Daire kapanıyor.¹⁷

Alt-right daha ziyade ideolojik bir akım ya da bir dizi akımdır. Buna karşılık, 2008'de Üçüncü Büyük Depresyon'un patlak vermesi ile birlikte mantar gibi çoğalan "Yurtsever" hareket geleceğin sokak gücü olarak iş görme vaadini daha çok içeriyordu. Sorunlara geniş açıyla yaklaşan bir sol internet sitesinde 2011 yılında bu hareket üzerine yazılmış araştırmaya dayalı bir makaleden uzunca bir alıntı yapalım:

2011'de radikal sağ, patlamalı bir gelişme gösterdi. Böylece, ardı ardına üç yıl boyunca çarpıcı bir gelişme göstermiş oldu. Bu büyümenin ardında ekonomik sarıntıların yarattığı yoğun korkular, kimilerini şeytanlaştıran komplo teorilerinde bir büyük artış, Amerika'nın ırksal bileşimindeki değişim, aşırı sağda birçok insanın ülkelerine düşman olarak gördükleri bir siyahi başkanın dört yıl daha başta kalması olasılığı yatıyor.

(...) hareket, 2008'de, tam ekonominin standart altı konut kredileri çöküşüyle çukura yuvarlandığı ve, daha da önemlisi, Barack Obama'nın siyaset sahnesinde önce aday olarak sonra da seçilmiş başkan olarak belirdiği anda büyük bir atılımla geri geldi. Kasım ayında ülke halkının büyük kısmı ilk kez bir siyahi başkanın seçilişini kutlarken Obama'yı öldürme planlarının da içinde yer aldığı öfkeli bir tepki gelişti. Bankaların ve otomobil şirketlerinin kurtarılmasına karşı popülist bir kızgınlık dalgasının etkisinde, memleketlerinin elden gitmekte olduğunu düşünen birçok Amerikalı, Yurtsever gruplara katılıyordu.

Yurtsever hareketin o zamandan bu yana büyümesi şaşırtıcı ölçekte olmuştur.

16 A.g.y., s. 107 ve 168.

17 A.g.y., s. 175-179.

2008'de 149 grup varken, Yurtsever örgütlerin sayısı 2009'da 512'ye fırladı, 2010'da yeniden yükselerek 824 oldu, sonra geçen yıl 1.274'e yükseldi. Bu geçtiğimiz 31 Aralık'ta sona eren üç yıl boyunca yüzde 755'lik bir büyümeye tekabül ediyor. Geçen yılın toplamı, bundan önceki en yüksek nokta olan 1996'ya göre 400 grup daha fazlaydı.¹⁸

Trump'ın görev döneminin başlangıcında herhangi bir paramiliter örgütle ilişkisi olduğuna dair hiçbir bilgi yoktu. Önemli bir dönüm noktası 2017 yazında Virginia eyaletinin Charlottesville kentinde yaşanan olaylar oldu. Bir dizi aşırı sağ ve beyaz üstünlükçü örgüt sözde bir gövde gösterisi yapmak ve 19. yüzyılın İç Savaşı'nda Konfederasyon güçlerinin generallerinin, yani köleliği silahla muhafaza etme çabası içinde olan komutanların anısını onurlandırmak için birlikte bir eyleme kalkışmışlardı. Bunlardan biri otomobiliyle bu sağcı gösteriye karşı bir karşı eylem düzenlemiş olan topluluğun arasına dalarak anti-faşist gruplardan bir genç kadının ölümüne yol açacak kadar ileri gittiği halde, Trump "her iki tarafta da çok seçkin bazı insanlar vardı" açıklamasını yaparak Ku Klux Klan veya Amerikan Nazi Partisi türünden örgütlere bir sempati mesajı yolladı! Bu, kendi deyişiyle, MAGA (yani Make America Great Again-Amerika'yı Yeniden Büyük Kılalım) taraftarlarını kendi hâkimiyeti uğruna sokağa çıkarma konusundaki ilk ürkek açılımı olacaktı.

Uzun bir aradan sonra, ilk adımlar Covid-19 pandemisi dolayısıyla ilan edilmiş olan kapanmaya karşı beyaz silahlı gruplarca bazı eyaletlerde eyalet valilerinin makamlarının basılması sırasında atıldı. Öne çıkan vak'a, baskını yapan grubun tepeden tırnağa silahlanmış olması dolayısıyla Michigan eyaletinin başkenti Lansing'de görüldü. Her ne kadar silahlar kullanılmadıysa da baskın tehdidi açıktı, ama bunun önüne geçildi.

Gerçek dönüm noktası 2020 yazında George Floyd cinayetini protesto etmek ve polise ayrılan bütçe fonlarının bütünüyle kesilmesini savunmak üzere gelişen devasa kitle hareketi esnasında ortaya çıktı. Yavaş yavaş bir tarafını bu hareketin başını çeken Black Lives Matter (Siyahilerin Hayatı Önemlidir) ve başka örgütlerin, ötekini ise tepeden tırnağa silahlanmış parça bölük beyaz üstünlükçü çetelerin oluşturduğu iki taraf arasında düşük yoğunluklu bir iç savaş ortamı doğdu. Wisconsin eyaletinde Kenosha kasabasında çok genç bir beyaz üstünlükçü militanın iki göstericiyi öldürdüğü, birini de yaraladığı olay gerçek bir test oldu. Trump bu olay hakkında genç katilin "çok zor durumda kalmış" olduğunu söyleyerek suçu açıkça gerekçelendirmiş oldu.

Trump gittikçe artan bir tempoda MAGA güçlerini sokağa davet etmeye başlamıştı. Yardımcılarının bu aşamada ideolojik olarak Trump'ın yanında olan grupları yoklayıp yoklamadığı bilinmiyor. 6 Ocak ertesinde basına sızan bilgiler bunun çok makul bir olasılık olduğunu gösteriyor.

Başkanlık yarışında Biden ile ilk tartışma yapıldığında, toplantının moderatörü Trump'tan şiddeti yöntem edinmiş bu sağcı gruplarla işbirliğini reddetmesini talep etti. Trump "kimlerden söz ediyorsunuz?" diye sorunca moderatör "Proud Boys"

18 Mark Potok, "The 'Patriot' Movement Explodes", SPLC (Southern Poverty Law Center), <https://www.splcenter.org/fighting-hate/intelligence-report/2012/patriot-movement-explodes>.

adlı bir grubun adını ortaya attı. Trump'ın cevabı herkesin kanını donduracak cins-tendi: "Proud Boys, bir adım geriye çekilin, desteğinizi kesmeyin"!¹⁹

Eldeki delillerin tamamı gösteriyor ki, içinde çok çeşitli türden insanların bulunduğu dağınık düzen kalabalığının arasına sızmış olan paramiliter gruplar genel kitleden çok farklı olarak bütünüyle örgütlü biçimde hareket ediyordu. Bunların arasında Proud Boys, Three Percenters ve Oath Keepers gibi tanınmış grupların yanı sıra daha az bilinen grupların da olması olasılık dışı değildir. İş bununla kalmıyor. Medyaya sızdırılan deliller gösteriyor ki Trump'la yakın mesai yapan bir dizi insan, danışmanları ve eski danışmanları, mesela Roger Stone, Steve Bannon, Bannon'ın iki yardımcısı, avukatı Rudy Giuliani, Trump'ın askerî danışmanı emekli general Michael Flynn ve daha başkaları bu gruplarla birlikte işin planlanmasında yer almış bulunuyorlar.²⁰

Proud Boys, Trump'ın danışmanlarından Roger Stone'u 6 Ocak'tan önce Florida'da da seçimin Demokratlarca "çalınması"na karşı protesto için düzenledikleri bir mitingde konuşturmuşlardı.²¹ Stone aynı zamanda 6 Ocak sabahı, Trump'ın konuşacağı miting öncesinde Oath Keepers ile birlikte, belli ki her iki tarafın da geceyi geçirmiş olduğu otelin önünde görülmüştü. Aslında şimdi anlaşılıyor ki her üç örgüt de (Proud Boys, Oath Keepers, Three Percenters) Trump'ın birçok önde gelen müttefikine ve yardımcılara kişisel güvenlik hizmeti vermektedir. Roger Stone Proud Boys ve Oath Keepers tarafından, Florida'dan Temsilciler Meclisi üyesi azgın Trump'çı Matt Gaetz Proud Boys tarafından, yine fanatik Trump taraftarı Georgia'dan Temsilciler Meclisi üyesi Marjorie Taylor Greene ise Three Percenters tarafından korunmaktadır.²²

Ayrıca şunu da kaydetmek gerekiyor: Özellikle Oath Keepers içinde eski asker ve eski polis görevlileri önemli bir yer tutmaktadır. Bu, Oath Keepers'in muhtemelen ABD devleti içinde belirli kurumlarla açıklanmamış ilişkiler içinde olan bir paramiliter örgüt olduğu anlamına geliyor.

Bu, başka türden karineler ile de doğrulanıyor. Kenosha katili o gece başka silahlı zorbalarla birlikte polis tarafından teşvik edilmişti. Bir polis şöyle demişti: "Yaptıklarınızı çok takdir ediyoruz arkadaşlar, gerçekten çok." Daha da anlamlı olarak, iki kişiyi öldürdükten sonra bu çocuk yaştaki kişi bir panik ruh durumuna girmiş ve kendini kurtarmak için olsa gerek zırlı polis araçlarına teslim olmak istemişti. Sokaktaki başka insanlar onun iki kişiyi öldürmüş olduğunu yüksek sesle polise bildirdiği halde polis bu genci göz altına almaktan kaçınmıştı!

Yine anlamlı biçimde bu kişi, yaşadığı bölge emniyetinin "Kamu Güvenliği Yedek Programı" adı verilen bir servisinde görevliydi. Cinayet olayından sonra o

19 "Proud Boys, stand back, stand by".

20 "Longtime Trump Advisers Connected to Group behind Rally That Led to Capitol Attack", <https://abcnews.go.com/US/longtime-trump-advisers-connected-groups-rally-led-capitol/story?id=75261028>.

21 FBI Finds Contact Between Proud Boys Member and Trump Associate before Riot, *New York Times*, 5 Mart 2021, <https://tinyurl.com/53ketaat>.

22 "Republican Ties to Extremist Groups under Scrutiny, New York Times, 29 Ocak 2021, <https://www.nytimes.com/2021/01/29/us/republicans-trump-capitol-riot.html>.

emniyet birimi internet sitesinde programa ilişkin bilgiyi siliyordu! Aslında bu tür programların, siyahilere ve anti-faşistlere karşı yürütülen mücadelede yardım için ırkçı gençlerin polis tarafından görevlendirilmesini sağladığı biliniyor.

Öte yandan, Proud Boys'un Kongre'nin basılması esnasındaki rolünün çok önemli olduğu anlaşılıyor. *New York Times* eldeki delilleri şöyle aktarıyor:

Örgütün en az altı elemanı, önde gelen liderlerinden biri olan Joseph Biggs de dâhil olmak üzere olaylarla ilgili olarak suçlanmaktadır. Orduda görev yapmış olan Biggs yaklaşık 100 kişilik bir grubun Başkan Donald J. Trump'ın konuştuğu yerden Capitol binasına kadar öfkeli yürüyüşünün başında yer almıştır.²³

Trump'ın Kongre baskıncılarına hitaben yayınladığı video mesajının tonu belki de en anlamlı delili oluşturuyor. Trump, baskıncılara “sevgi ve barış içinde eve dönmelerini” söyledikten sonra “sizi seviyoruz” diye ekliyor, “bugünü ebediyen hatırlayın” demeyi de ihmal etmiyor.²⁴ Bu, çok açık biçimde gelecekte bu tür durumlarda birlikte iş yapmaya davettir!

Bütün bunlar gösteriyor ki ABD'de “silahlı yurtsever gruplar” ya da daha isabetli bir ifadeyle paramiliter örgütler artık sokağa çıkmış bulunuyorlar. Sadece bu da değil: Bu gruplardan en az üçü ***Trump önderliğine yakından, organik biçimde bağlıdır.***

Trump önderliğinin artık “ön-faşist” aşamadan “faşist” aşamaya geçiş sürecini başlatmış olduğunu bu nedenle söylüyoruz. Bu aynı zamanda Kongre'nin basılmasının, ABD'de devlet iktidarının merkezlerinden birinin, geçici olarak da olsa, ***faşist*** bir kontrol altına alınması denemesi olarak nitelenebileceğini de gösteriyor.

6 Ocak'ta Kongre'nin basılması olayı, faşizmin uluslararası tarihinde iki olayı andırıyor. Birincisi, Mussolini'nin 1922'de düzenlediği Roma Yürüyüşü'ne benziyor, ama onun çok daha örgütsüz ve kargaşa içinde yürütülmüş bir versiyonu.²⁵ Öte yandan, sonuçları bakımından 1934 yılında Fransa'da parlamentonun “Ligalar” olarak bilinen çeşitli faşist örgütlerce basılmasıyla karşılaştırılması daha makul. Roma Yürüyüşü çok örgütlü bir hareket olarak nitelenemez ama güçler dengesi sonucunda Kral, Mussolini'ye iktidarı bir altın tepsi içinde teslim etmiştir. Açıktır ki bu Trump'ın durumuna hiç uymuyor. Ama Fransa'da “Ligalar”ın giriştiği eylem herhangi bir sonuca ulaşamamıştı. O anlamda Fransa'da yaşanan 6 Ocak'a İtalya'daki olaydan çok daha yakın duruyor.

Trump'ın kendine özgü olsa da faşist bir özellik taşıdığını baştan itibaren inkâr etmiş olanlar şimdi hem baskını hem de Trump'ı “faşist” olarak damgalıyorlar. Oysa iktidarın merkezlerine bir azgın güruh tarafından yapılan her saldırı faşist bir saldırı değildir. Son dakikada ileri sürülen bu yargının aceleci niteliği, Trump'ın

23 “Proud Boys Under Growing Scrutiny in Capitol Riot Investigation, New York Times, 26 Ocak 2021, <https://www.nytimes.com/2021/01/26/us/proud-boys-capitol-riot.html?action=click&module=RelatedLinks&pgtype=Article>.

24 “After Pro-Trump Mob Storms Capitol, Congress Confirms Biden's Win”, New York Times, <https://tinyurl.com/sepxx3sj>.

25 Bkz. “Trump's Abortive March on Rome” başlıklı yazımız, <http://redmed.org/article/trumps-abortive-march-rome>.

faşist stratejisinin uzun yıllar boyu yadsınmasının bedelidir. Bir siyasi gücün faşist doğasını görmezlikten gelerseniz onun parlamento dışı politikadaki zayıf ve güçlü yanlarını araştırmaya ihtiyaç duymazsınız. Hatta “yurtsever” denen örgütlerle bu faşist lider arasındaki yakınlaşmayı yaşanırken bile fark etmezsiniz. Sonra büyük olay günü geldiğinde bunu izah etmekte güçlük çeker ve bu yüzden düne kadar faşist olduğunu inkâr ettiğiniz birini yalnızca şiddete dayalı biçimde iktidarı elinde tutmak istedi diye “faşist” ilan edersiniz.

Hayır, Trump’ı ve Kongre baskını “faşist” yapan, öncelikle, siyasi konumunun faşist tözüdür. İkinci olarak da hükümetinin kendisine körce sadık paramiliter güçlerle suç ortaklığıdır.

“Popülizm” abesliği

6 Ocak’ta çakan şimşek, hiç kuşku yok ki, burjuva teorisyenlerinin ve gazetecilerinin ağzında pelesenk haline gelmiş olan, solda da birçoklarının papağan gibi tekrarladığı “popülizm” sığınağına ağır bir darbe vurdu. Bu düşünce ekolü açıkladığından çok daha fazlasını karanlıkta bırakır. Üzerinde konuşmakta olduğumuz hareketlerin analizini yaparken, elindeki alet kutusunda bu tür şiddet dolu çıkışları öngörebilmek için en ufak bir aracı yoktur. Aslına bakarsanız, bu literatürün içinde “popülist radikal sağ” olarak adlandırdıkları hareketlerin “demokrasiye tehdit mi, yoksa tam tersine düzeltici bir faktör mü oluşturduğu” sorusunu tartışmaya değer bulanlar bile vardır!²⁶

Popülizm konusundaki tartışmamıza “popülizm” kavramının “siyasi hasımları yerden yere vurmak için kullanılan bir siyasi *Kampfbegriff* (savaş terimi)” olduğunu belirterek başlayalım.²⁷ Belirli siyasi oluşumlara karşı siyasi savaş açılması bizim için en ufak bir sorun yaratmaz. “Popülizm”in kendisinin bir *Kampfbegriff* olmasındaki sorun şudur: Bir siyasi oluşuma, ona saldırmak amacıyla “popülist” dersiniz, bunun anlamı giriştiğiniz operasyonun “halk”a karşı bir küçümseme içerdiği. Daha kesin terimlerle ifade edersek, bu, topluma hâkim sınıfların merceğinden bakan bir bakış açısının ürünüdür. “Popülizm” gerçekten bir *Kampfbegriff* ise bu demektir ki halka hizmet arzu edilmeyen bir şeydir.

Bunu doğrulayan bir şey var: Birçok yazar için popülizm terimi hâlâ 1990’lı yılların başında kendisine atfedilen anlamın damgasını taşır. Daha önce atfettiğimiz yazarlar Mudde ile Rovira Kaltwasser, Rudiger Dornbusch ve Jeffrey Sachs adındaki iki iktisatçıya ait olan o popülizm tanımını şöyle formüle ediyorlar: “bir ilk dönemde dış borç ile finanse edilmiş çok büyük bir harcamanın ardından gelen ikinci bir dönemde hiperenflasyon ve sert ekonomik kemer sıkma evrelerinden oluşan sorumsuz bir iktisat siyaseti türü (...) ‘popülist iktisat’, servetin (aşırı) yeni-

26 Literatürde bizim gördüğümüz örnek AKP değil ama insan “kullanışlı aptalları” düşünmeden edemiyor. Jasper Muis ve Tim Immerzeel, “An Overview and Assessment of Current Scholarship on Radical Right-Wing Populism in Western Europe”, ISPP Yıllık Toplantısına Sunulmuş Makale, Varşova, 13-16 Temmuz, 2016, s. 10 vd.

27 Cas Mudde ve Cristóbal Rovira Kaltwasser, *Populism. A Very Short Introduction*, Oxford: Oxford University Press, 2017, s. 1. Yazarlar bu yaklaşımı reddeder ve “popülizm” tanımlarının bu kategoriye girmediğini düşünürler. Ama böylece yapılan yaygın eleştiriyi de kabul etmiş olurlar.

den bölüşümü ve (aşırı miktarda) devlet harcamaları içerdiği için sorumsuz kabul edilen bir siyasi programa atfedilir.”²⁸ Parantez içindeki sözcük (“aşırı”) popülizm terimine damgasını vurmuş olan üst sınıf önyargısını açığa vurur. Bu “popülizm” kavramına referans yapma zorunluluğunu hisseden o kadar çok yazar vardır ki.²⁹ Okuyucuya hatırlatmak isteriz ki, Jeffrey Sachs, günümüzde ideolojik konumu ne olursa olsun, bu tanıımı yaptığı dönemde “şok terapisi”nin azgın bir yandaşıydı; üstelik bunu sadece Latin Amerika için değil Polonya gibi “geçiş ülkeleri” için de fiilen uygulamış bir görevliydi.

Bu tür bir yaklaşımın ne kadar uzun ömürlü olduğu günümüzde çok popüler olan bir iktisatçının, Daron Acemoğlu’nun da bu yaklaşımı sürdürmesidir. Sachs ve Dornbusch sırasıyla 1980’li yılların sonunda ve 1990’lı yılların başında yazmıştı bu konudaki fikirlerini. Acemoğlu ise, başka yazarlarla birlikte kaleme aldığı çalışmasında, popülizm hakkında ta 2013 yılında şöyle diyordu: “halkın önemli bir bölümünün desteğini almakla birlikte nihayetinde bu çoğunluğun ekonomik çıkarlarına zarar veren politikaların uygulanması”.³⁰

Bu önyargı “popülizm” terimi tartışmakta olduğumuz aşırı sağ siyasi oluşumlar ailesine özgü bir tarzda kullanılmayıp “sol popülizmi”, yani Yunanistan’da Syriza’yı, İspanya’da Podemos’u ya da Fransa’da La France Insoumise’i de kapsadığında daha da kötü bir hal alır. Bu partileri ne kadar çok eleştirecek olursak olalım, ki konu açıldığında söyleyeceğimiz çok şey vardır, bu partiler çalışan kitleler ve ezilenler lehine gelirin yeniden bölüşümüne ilişkin programlar ileri süren, ama iktidara geldiklerinde bu programları uygulamaktan kaçınan partilerdir. Bunları ve aşırı sağ partileri aynı etiketle birlikte sınıflandırmak hem çalışan kitleler lehine reformlara karşı bir aşağılama tavrıdır hem de bu partilere hakaret: şurası çok açıktır ki bu sol partiler “popülist radikal sağ” olarak kategorize edilen azgınca ırkçı partilerle bir solukta birlikte sayılmayı hiçbir biçimde hak etmemektedir. Bu, insanların kafasını karıştırma amacıyla yapılırsa çok başarılı olurdu doğrusu.

Birbirinden bütünüyle farklı hareketlerin böylesine aynı torbaya sokulması insanın aklına derhal kavramın tarihini getiriyor. Modern tarih boyunca kavram birbirine hiç benzemeyen siyasi akımlar ve oluşumlar için kullanılmıştır: Rusya’nın Narodnik hareketinden ve Amerika’nın 19. yüzyıl sonlarındaki köylülere yaslanan popülizminden Latin Amerika’nın 1930’lu yıllarda ve daha sonra Brezilya’da Getúlio Vargas’ın, Meksika’da Lázaro Cárdenas’ın, Arjantin’de Juan Perón’un adıyla ünlenen, başka ülkelerde de benzerleri olan, bu ülkelerin ekonomik gelişme süreçlerinde belirli bir eşikte çeşitli sınıflar arasında özel türden bir ittifakı temsil eden liderlere ve partilere, Türkiye’de 1960-1980 arasında uygulanan belirli ekonomi politikalarına bu kavramın bazı sol teorisyenlerce uygulanmasına kadar uzanan

28 A.g.y., s. 3-4.

29 Örneğin bkz. Cristóbal Rovira Kaltwasser vd., “Populism: An Overview of the Concept and the State of the Art”, *The Oxford Handbook of Populism* içinde, Cristóbal Rovira Kaltwasser vd. (der.), Oxford: Oxford University Press, 2017, s. 31; Kurt Weyland, “Populism: A Political-Strategic Approach”, a.g.y., s. 75.

30 “Populism: An Overview”da alıntılanmış bulunuyor, a.g.y., s. 31.

bir yelpaze söz konusudur.³¹ Yani “popülizm” zaten aşırı çalıştırılmış ve yorulmuş bir kavramdı; şimdi onu günümüzün bu aşırı sağ partiler ailesine uygulamak gerçekten tın tın ses çıkarmasından başka sonuç vermiyor.³²

Ama mesele bundan ibaret de değil. Çeşitli yazarlar öyle örnekler veriyorlar ki tartışma artık gülünç ve absürt bir karakter kazanıyor. Biz, daha evvel de atıf yaptığımız Mudde/Rovira Kaltwasser kitabıyla sınırlı tutalım kendimizi. Bu yazarlar Latin Amerika’da daha önce sözünü ettiğimiz eski kuşak popülistler ile daha sonra ortaya çıkacak olan Bolivarcı kuşak (Venezuela’da Hugo Chávez ve şimdi de Nicolás Maduro, Bolivya’da Evo Morales, Ekvador’da Rafael Correa) arasında bir başka grup “popülist”in var olduğunu ileri sürerler: Brezilya’da Fernando Collor (iki yıl görev yaptıktan sonra yolsuzluktan dolayı azledilen bir oportünist ve kariyerist), Arjantin’de Carlos Menem (bu ülkede neoliberal stratejiyi dayatan ve böylelikle 2001’de *Argentinazo* adıyla anılan büyük halk isyanının temellerini hazırlayan halk düşmanı), Alberto Fujimori (kendi kendine karşı darbe yaptıktan sonra daha başkanlığı devam ederken Peru’dan baba memleketi Japonya’ya kaçan, ülkesine iade edildikten sonra hem Aydınlık Yol gerilla hareketine karşı mücadelesi sırasında işlediği insanlığa karşı suçlar hem de daha sonra nüfuz ticareti dolayısıyla yargılanan ve hüküm giyen, şimdi de hapis yatan başkan).³³ Bu insan müsveddelerini bir Lázaro Cárdenas ile aynı kefeye koymak ancak gülünecek bir iştir. Latin Amerika tarihinin bu küçük yol kazalarının, kıtanın sarsıntılı tarihinde silinmez izler bırakmış olan o devlerle veya daha yakın dönemdeki Hugo Chávez gibi şahsiyetlerle ortak herhangi bir yanını bulmak mümkün değildir. En ufak bir ortak yan bile.

2011-2013 arasında Tunus, Mısır ve Yemen’de yaşanan Arap devrimleri popülist olarak nitelenmektedir. Gerekçe akıllara durgunluk verecek türdendir: Bu devrimlerin ana sloganı “Halk rejimin düşmesini istiyor!” olduğu için!³⁴ İş dedektif pertavsız ile “halk” sözcüğünü aramaya dönüşmüştür!

31 Bunu popülizm konusundaki en erken kaynaklar da saptıyor. Popülizm her dönemde biraz “her niyete yenilen muz” gibi olmuştur. Bkz. Ghita Ionescu & Ernest Gellner (der.), *Populism. Its Meaning and National Characteristics*, Letchworth: Garden City Press, 1969, “Introduction” bölümü ve Margaret Canovan, *Populism*, New York: Harcourt Brace Jovanovitch, 1981, “Introduction” bölümü. Biz bu yazıda popülizmi tarihî örnekler aracılığıyla inceleyen bu öncü çalışmalar üzerinde değil, kavram konusunda günümüzde geliştirilmiş olan kapsamlı literatür üzerinde duracağız.

32 Burada, post-Marksizm ekolünün ideologu Ernesto Laclau’nun popülizm kavramına girmeyeceğiz. Kendi memleketi Arjantin’de yaşanan Peronizm deneyimi dolayısıyla bu kavramla erkenden ilgilenen Laclau’nun, bizce, düşünce hayatının bütünü boyunca popülizmden anladığı, temelde hep aynı metodolojiye dayanmıştır. Marksist döneminde “popülist-demokratik çağırma”dan başlayan anlayışı bizce Chantal Mouffe ile birlikte yazdığı, 1985’te yayınlanan ve post-Marksizmin alfabetini yerleştiren Hegemonya ve Sosyalist Strateji (çev. Ahmet Kardam, İstanbul: İletişim, 2. Baskı, 2012) kitabındaki merkezî, nesnel maddî temellere yaslanmayan hegemonya kavramının da, 2005’te yayınladığı *Popülist Akla Dair (On Populist Reason)*, Londra: Verso, 2005) kitabında siyasetle özdeş hale getirecek kadar genişlettiği popülizm kavramının da temelidir. Laclau’nun bu yaklaşımı bizi bu bağlamda ilgilendirmiyor, zira onun vardığı nokta popülizmin özgüllüğünü kaldırıyor, onu politika ile özdeşleştiriyor, yani deyim yerindeyse bir “pan-popülizm” teorisi yaratıyor.

33 Mudde ve Rovira Kaltwasser, a.g.y., s. 30-31.

34 A.g.y., s. 40.

Bir başka absürt önerme Marksist hareketin popülist olarak nitelenmesidir. Bu o kadar gülünçtür ki alıntı yapmaya değer: “(...) işçi hareketi birçok durumda kendine bir çerçeve oluşturmak için Marksist fikirlere başvurmuştur. Bu çerçevede iş âlemi ortak düşman olarak resmedilmiş, işçiler ise dertli halk olarak gösterilmiştir. Sınıf mücadelesi böylece popülizm çatısı altına sokulmaktadır”.³⁵ Ne şeref!

Mudde ve Rovira Kaltwasser bunun ardından bütünüyle farklı bağlamların ürünü olan ve birbirine beş benzemez kadar uzak görünen hareketleri “popülizm” başlığı altında toplama sanatında ustalığın doruğuna erişir: Almanya’da Die Linke, dünyanın Polonyası’nda Solidarnosc (Dayanışma Sendikası), günümüz Meksikası’nda Cuauhtémoc Cárdenas, hatta Belarus’ta Lukaşenka.³⁶

“Popülizm” literatürünün bir başka büyük problemi, teorinin esas olarak sosyo-ekonomik ve sınıf içeriği üzerinde değil, “popülist” hareketlerin kendileri ve içinde yer aldıkları siyasi ortam üzerinde odaklanmalarıdır. Sanki arz ve talep konusunda iktisat biliminde görülen sabit fikir yüzünden yaratılan hasar yetmezmiş gibi, popülizm literatürü incelenen siyasi oluşumun başarı ya da başarısızlığını etkileyen faktörleri arz yanı ve talep yanı olarak ikiye ayırır. Talep yanı, kabaca, sosyo-ekonomik bağlamın ve çeşitli toplumsal güçlerin etkisini kapsar. Arz yanı ise inceleme konusu olan oluşumun halk kitlelerine nasıl bir politika zemininde yaklaştığı ile ilgilidir. Bu da kendi içinde iç faktörler ve dış faktörler olarak ikiye ayrılır. Elimizdeki literatür popülizmi incelerken çok açıkça arz yanı üzerinde odaklanır, ideolojik ve örgütsel yönler üzerinde durur. Örgütsel yön liderlik meselelerini de kapsar: Bu, popülist hareketlerde anlaşılır nedenlerle çok önemlidir. Böylelikle, popülizm literatürü, 21. yüzyıl başında devlet teorisinde görülen daha yaygın bir eğilimi, devletlerin ve politik hayatın güzergâhındaki iniş çıkışları **toplumsal hayatın daha bütünsel dinamiklerinden yalıtarak** ele alma eğilimini paylaşır.

“Popülizm” literatürü öylesine kaygan bir zemin üzerine inşa edilmiştir ki önde gelen sözcüleri daha terimin kendisinin ne anlama geldiği konusunda dahi anlaşılmamaktadır. Öyle görünüyor ki, popülizm konusunda üç farklı anlayış söz konusudur. İlki popülizmi, toplumu “iki türdeş ve düşman kampa, ‘saf haliyle halk’ ile ‘yoz’ seçkinler”e ayıran bir **ideoloji** olarak görür. Ama popülizmin çok farklı türlere ayrıştığı iddia edildiği için işin içine yeni bir fikir katılır: popülizm “çelimsiz merkezli bir ideoloji”dir. “Kesif merkezli” ya da “dolu dolu” ideolojilerden farklı olarak, bir “çelimsiz merkezli ideoloji” olarak popülizmin “hemen hemen her zaman başka ideolojik öğelere bağlı olarak ortaya çıktığı” söylenir.³⁷ İkinci anlayış popülizmi bir **strateji** olarak görür. Popülizm “kendi kişiliğini öne çıkaran bir liderin devlet iktidarına, genellikle örgütlü olmayan çok yüksek sayıda taraftarından dolaysız, dolaylımsız, kurumlaşmamış bir tarzda aldığı destek sayesinde erişmeye çalıştığı veya o iktidarı bu biçimde kullandığı durumlarda uygulanan bir

35 A.g.y., s. 47.

36 Aynen, sırasıyla s. 54, 89, 90 ve 92-93.

37 A.g.y., s. 6. Aynı zamanda bkz. Cas Mudde, “Populism: An Ideational Approach”, *The Oxford Handbook of Populism* içinde, a.g.y.

strateji”dir.³⁸ Nihayet, üçüncü anlayışa göre popülizm bir sosyo-kültürel olgu veya politikada bir *üstlup* meselesidir.³⁹

Çelimsiz olan ideolojinin kendisi değil bu anlayıştır. Hem ideoloji tanımının hem de strateji tanımının, tanım yapılır yapılmaz sulandırıldığını görmek ilginçtir. Mudde söz konusu olduğunda, popülizmin kendi ayakları üzerinde duramayan bir ideoloji olduğu fikri, kavramın en baştaki tanımında içkindir. Öte yandan, bir strateji olarak popülizmin teorisyeni Weyland da popülistlerin popülizm dışında başka stratejileri de kullanabildiğini teslim etmektedir.⁴⁰ Toplam olarak bakıldığında, popülizmin kendi başına ayakta duramayan, başka ideolojiler ve/veya stratejiler tarafından desteklenmesi gereken bir kavram olduğu ortaya çıkmaktadır. Böylesine zayıf bir kavramın, bizim ön-faşizm olarak nitelediğimiz olguyu tanımlaması ve betimlemesi pek zordur zira bu hareket çağımızın ana belirleyenlerinden biridir, muhtemelen insanlığın geleceğini biçimlendirecektir.

1930’lu yılların klasik faşizminin popülizm olarak tanımlanan olguya benzediği fikrinin, bu literatürde çok yaygın olduğu anlaşıyor. Bu fikir aşıkâr biçimde yanlıştır. Seçkinlere düşmanlık ve sıradan insanın sağduyuya yaslı tutumlarının savunusu Nazilerin bütünsel ideolojik düşünce atmosferinin ayrılmaz parçasıydı. Roger Eatwell, faşizm ile popülizmi karşılaştırma amacını taşıyan makalesinde Nazilerin “yüksek kültür”e ilişkin tutumunu şöyle betimliyor: “‘Kültür’ sözcüğünü duyduğumda silahıma sarılırım ‘söz’ü sık sık yanlış biçimde önde gelen Nazilerden Hermann Göring’e atfedilir. Aslında 1933’te Nazi entelektüeli Hans Jost’un yazmış olduğu bir oyundan gelir ve daha iyi bir çeviri şöyle olabilir: ‘(Alman Yüksek) Kültür(ü) sözünü duyduğumda Browning’imin emniyet mandalına atarım elimi’”.⁴¹ Ortada açık bir olgu var. Ama popülizm ekolünün birçok sözcüsü faşizmin en azından seçkin karşıtlığı anlamında popülizme benzemediği konusunda ısrarcı.

Bakın örneğin Weyland bu konuda ne diyor: “Kişisel liderliğin ağırlığına rağmen Mussolini’nin faşizmi ve Hitler’in Nasyonal Sosyalizmi popülizm olarak görülemez; o örneklerde ideolojik fanatizm hâkimdi; popülizm baştan aşağı kişisel bir politik üsluba dayanır. Dolayısıyla, liderin kaprislerine tâbidir, daha pragmatik ve oportünisttir.”⁴² Popülizmin bir strateji olduğunu ısrarla savunan Weyland’ın kendisidir. Ama her ne kadar faşist liderlerin bu stratejiyi kullandığını teslim etse de, bunları popülizm alanından dışlar. Çünkü, popülizm literatüründen ödünç alarak söylersek, onların ideolojisi “kesif”tir. Bundan çıkarılacak mantıksal sonuç popülizmin ideolojiden âri olduğudur! Belki yalnızca kariyerist birtakım liderlerin belirli bir stratejiyi izlemesidir popülizm. İşte popülizm literatürünün temelleri bu denli çürüktür.

Öyleyse toparlayalım: Popülizm, sosyalist ve komünist solun dilinden dışlanması gereken boş bir kavramdır. Ön-faşist partiler topluluğu kadar önemli bir hare-

38 Weyland, a.g.y., s. 74.

39 Pierre Ostiguy, “Populism: A Socio-Cultural Approach”, *The Oxford Handbook of Populism*, a.g.y. içinde.

40 Weyland, a.g.y., s. 75.

41 Eatwell, a.g.y., s. 472.

42 Weyland, a.g.y., s. 75.

keti ele alırken burjuva siyaset bilimcilerin ve gazetecilerin böylesine esiri olmak burjuva akademyasının hâkim düşünceleri önünde diz çökmekten başka bir şey değildir. Ön-faşist hareketi, ardına “aşırı sağ” ibaresi yerleştirilerek bile olsa “popülist” olarak anma konusunda hâlâ ısrar etmek, bir tek şeye hizmet eder: Söz konusu hareketin faşist bir töze sahip olduğunu gizlemeye. Bu ne tehlikeli bir şeydir!

“Faşizmi inkâr ekolü”nün hezimet

Faşizmin 1930'lu yıllarda olduğundan farklı bir biçimde, aşına olmadığımız bir kılıkta ama aynı tözü içinde taşıyarak yükselmekte olduğu konusunda düpedüz miyop davranan yalnızca burjuva siyaset bilimi değildi. Genel olarak sol, bu konuda kalk borusunu çalan çok az sayıda Marksistin uyarılarını kale almamakta ısrarcı oldu. Bu, maalesef, Trotskizm olarak anılan, bizim tercih edeceğimiz terminoloji ile devrimci Marksizm olarak adlandırılması gereken akımdan kaynaklanan ana hareketleri de kapsıyordu. Bunlar arasında, 2000'li yıllarda sosyal forum hareketine ve onunla anılan sığ liberal politikalara boğazına kadar batmış olan hareketler, mesela sabık Birleşik Sekretarya veya (daha ziyade Sovyetler Birliği'nin henüz dağılmasından önce onu “devlet kapitalizmi” olarak nitelemesiyle tanınan) Uluslararası Sosyalizm hareketi doğal olarak bizim post-Leninist olarak adlandırdığımız solun en ön saflarında yer alıyor.

Bu yüzden, “faşizmin inkâr ekolü” olarak anacağımız tutumun çok iyi bir temsilcisini 2019 yılında bu son akımın teorik dergisi *International Socialist Review*'da (ISR) David Renton tarafından yazılmış bir makalede bulmamız hiç de şaşırtıcı olmamalı.⁴³ Renton'ın görüşlerini eleştirmek hiç de gölge boksu niteliği taşıyor. Kendisi konunun uzmanı sayılır. Bu konuda koskoca bir kitabı var.⁴⁴ Bizim ön-faşist olarak nitelediğimiz hareket üzerine sık sık yazmaktadır. Bu konuda Democratic Socialists of America'nın (DSA) *Jacobin* dergisinde birçok yazısı yayınlanmıştır. DSA'nın ABD'de kendisine “sosyalist” diyen en büyük grup olduğu hatırlanırsa bu bizim bu yazıdaki amacımız için özel bir önem taşır. Ayrıca, şimdi tartışacağımız makale, DSA'nın en azından bazı yerel örgütlerinde Trump ve faşizm konusunda eğitim malzemesi olarak okutulmaktadır. Yani David Renton hiç de uyduruk bir hedef değildir, değerli bir hasımdır.

Ama fikirleri, en hafif deyişle insana şaşırtıcı gelecek türdendir. Tartıştığımız sorun konusunda bazı iddialı önermeler ileri sürmektedir. Bunları okurun yararlanması için alıntılamanız iyi olacaktır:

Donald Trump, Steve Bannon ve Nigel Farage faşist değildir. Marine Le Pen'in seçim başarıları bile, [Le Pen'in partisi] Ulusal Cephe'nin 40 yıl boyunca sürdürdüğü, kendini faşizmden ayırma projesine bağlı olmuştur. (...) Buna karşıt olarak bugün çağdaş dünyanın ana partileri (örneğin Trump, Le Pen, Farage, Modi, Orbán) Hitler veya Mussolini'ye herhangi bir ideolojik bağlılık hissetmemektedir. (...)

43 David Renton, “What Is Different About Today's Far Right?”, *International Socialist Review*, Sayı. 112, Bahar 2019.

44 David Renton, *Fascism: Theory and Practice* (London: Pluto, 1999).

Dolayısıyla, faşizmi muhafazakârlıktan ayıran, ilkinin ırkçılığı veya cinsiyetçiliği değildi (zira bu fikirler ana damar sağın görüşleri arasında da yer alıyordu), faşistlerin parlamentoya ve daha önceki hâkim seçkinlere karşı ne ölçüde örgütlendiği ve ülkeyi yeni bir grup insanın yöneteceğine ilişkin vaadi idi.

Bu açıdan bakıldığında, günümüz sağının en önemli bileşenleri muhafazakârlık ile faşizmin arasında bir yerde bulunmaktadır. Farage veya Le Pen veya Trump devleti bir temizlikten geçirmeyi değil, onu var olan kurumları aracılığıyla yönetmeyi önermektedirler. Liberal demokrasiyi aşmak amacıyla taraftar orduları yaratmamışlardır.

Alıntıdaki ilk paragraf bize Renton'ın görüşlerinin özünü sunuyor: Bu liderler faşist değildir. Geri kalan paragraflar ise Renton'ın bu görüşte olmasının nedenlerini veriyor bize. Öyleyse şimdi yazarın, ana tezinin isabetliliğini değerlendirmek amacıyla ileri sürdüğü gerekçeleri ele alalım.

Adları sayılan liderlerin “Hitler veya Mussolini’ye herhangi bir ideolojik bağlılık hissetme”diği fikri iki ayrı anlamda yüzeyseldir ve apaçık biçimde yanlıştır. Önerme bu liderlerden bazıları için doğru olabilir ama bir bütün olarak bu hareketler ailesi için kesinlikle doğru değildir. Önce neden iki ayrı anlamda yüzeysel diyoruz, ona bakalım. Renton bu önermeyi nasıl test edecektir? İlk akla gelen yol elbette bütün bu liderlerin, yönettikleri partilerin ve taraftarlarının bütün açıklama ve konuşmalarını taramak olabilir. Bu çok zorlu bir iş olurdu ama ne talihliyiz ki gerekli değildir. Zira böyle bir çaba bize hiçbir getiri sağlamayacaktır. Bu liderlerin halk önünde açıktan Hitler veya Mussolini’ye hiçbir zaman bağlılık ifade etmemiş oldukları öncülünden hareketle bunların bu iki tarihsel liderden asla esinlenmedikleri veya onlara benzemeyi arzu etmedikleri veya onların uyguladığı politikaların en azından bazılarını uygulamaya koymayı düşünmedikleri sonucuna ulaşmak saçma olurdu. Hitler ve Mussolini Batı dünyasında hâlâ büyük ölçüde tabu şahsiyetlerdir; dolayısıyla söz konusu liderlerden herhangi biri onların düşüncelerine ya da icraatlerine bağlılık hissediyor olsa bile bunu yüksek sesle dile getirmeyecekleri çok anlaşılır, sağduyuya çok uygun bir davranış kalıbı olarak görülmelidir.

Bunu, mefhum-u muhaliften hareketle ortaya koymak kolaydır. İkisi Fransa’dan, dört ayrı çarpıcı örnek verelim. Önce, Renton’ın faşizm üzerine uzmanlığı göz önüne alındığında, Ulusal Cephe’nin kurucusu baba Le Pen’in, kuruluş aşamasında, İtalya’daki faşist hareketle (Movimento Sociale Italiano-MSI) kendi partisi arasında bir ideolojik süreklilik kurmaya çalıştığının farkında olmaması biraz şaşırtıcıdır. İronik biçimde ve bizim amacımız açısından çok elverişli biçimde, Renton günümüzün hareketine geçmeden önce MSI’nin nasıl kendisini açık açık Mussolini’nin fikir ve ideallerinin izleyicisi olarak sunmuş olduğunu anlatmaya epey gayret gösterir. Sonra buna karşıt olarak bugünün hareketlerinin Hitler veya Mussolini’ye hiç bağlılık ifade etmediğini söylemeye geçer. Şimdi, şayet MSI faşist bir parti ise (ki öyle olduğunda biz de Renton ile hemfikiriz) o takdirde Le Pen’in Ulusal Cephesi’nin kuruluşunda benimsediği logoyu MSI logosu ile karşılaştırmak yeterlidir (bkz. Şekil 1).⁴⁵ Ulusal Cephe’nin logosu MSI logosunun neredeyse *tipatıp*

45 Valérie Igounet, *Le Front National. De 1972 à nos jours le parti, les hommes, les idées*, Paris: Seuil, 2014, s. 140-141.

aynısıdır. Logoların her ikisi de kendi ülkelerinin üç renkli bayrağını temsil eder, Ulusal Cephe'nin logosu yalnızca İtalyan bayrağındaki yeşilin yerine Fransa'nın mavisini koymuştur. Bir politikacıya (Mussolini'ye) bağlılığın bundan daha aşikâr biçimde beyan edilmesi mümkün müdür? Hem de başka bir ülkenin politikacısına! Hem de siz azgınca milliyetçi bir parti iken!

Şekil 1: İtalyan faşist partisi MSI ile Front National'in logoları

İkincisi, provokasyonu politik araç olarak kullanmaya çok yatkın olan baba Le Pen, belirli bir aşamada Nazilerin gaz odalarının “tarihin küçük bir ayrıntısı” olduğunu ilan etmiştir. Bu, Fransa’da ne daha önce ne de daha sonra görülmemiş ölçüde bir öfke ve dehşet patlamasına yol açıyordu. Parti içinde bile birçokları bu sözleri korkunç bir hata olarak görecekti. Jean-Marie Le Pen ise bu tepki seline rağmen geri adım atmadı. Burada işin bizi ilgilendiren veçhesi şudur: Bu tarih revizyonizmi, bu Holokost inkârcılığı, o ana kadar hiç görülmemiş bir tepki yarattı. Bir de mesela Le Pen Hitler’e hayran olduğunu açıklasa nasıl bir tepki doğacağını hayal edin. Bu örnek, bu liderlerin faşizmin tarihi önderlerine “bağlılık” beyan etmeleri halinde nasıl bir bedel ödemeleri gerekeceğini çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadır. Ama aynı zamanda Le Pen’in Mussolini’den sonra Hitler’e de sempatisinden kuşkulandırılabileceğini.

Üçüncü örnek İtalya’dan. Araştırmalar, Matteo Salvini’nin Lega isimli partisinin çok başarılı sonuçlar elde etmiş olduğu 2018 seçimlerinde partinin elde ettiği sonuçların MSI’nin eskiden, özellikle de 1976 seçimlerinde iyi sonuçlar aldığı yerlerde gözle görülür şekilde daha iyi olduğunu göstermiştir.⁴⁶ Elbette bu ne Salvini’nin Mussolini’ye “bağlılığı”nı gösterir ne de MSI ile Lega arasında bir örgütsel süreklilik olduğunu. Ama iki parti arasında bir ideolojik ve politik akrabalık olduğunu göstererek Renton’ın günümüzün partilerinin klasik faşist geleneğe bütünüyle yabancı olduğu iddiasına ağır bir darbe vurur.

Ama bu örneklerden hiçbiri, Renton’ın akıl yürütmesi açısından şimdi ele alacağımız örnek kadar ölümcül sonuçlara sahip değildir. Bu sefer Almanya’ya gidiyoruz. 2014’te bu ülkede Pegida (Patriots of Europe against the Islamisation of the West-Batı’nın İslamlaşmasına Karşı Avrupa Yurtseverleri) adlı bir ırkçı hareket

46 David Allegranti, *Come si diventa leghisti*, Milano: UTET, 2019, s. 171.

belirdi. Hareket büyük başarı kazandı, özellikle eski Doğu Almanya (Demokratik Cumhuriyet) bölgesindeki kentlerde göçe karşı kitle gösterileri düzenledi. Ne var ki, Ocak 2015'te hareketin önderi Lutz Bachmann sosyal medyada Hitler bıyıklı bir resmini paylaşacak oldu. Pegida'nın itibarı akşamdan sabaha tuzla buz oldu. Şimdi Renton'a bazı sorular soralım: Bachmann bir gecede mi Hitler hayranı olmuştu? Bu adam bu olay yaşanmadan önce çok popüler bir aşırı sağ hareketin lideri değil miydi? Bu budalaca hatayı yapmasaydı sürekli yükselmekte olan politik kariyer çizgisini sürdürmez miydi belki de? Bütün bu soruların cevabı aşikâr. Renton sanki kilisede itiraf kulübesinde papaza açılmakta olan insanlardan söz ediyor! Bu insanların ille de açık sözlü ve dürüst olması gerekiyormuş gibi. Hayır efendim, konumuz politika!

Renton'ın akıl yürütmesinin yüzeysel olduğunu söylememizin bir ikinci nedeni var. Yazar, ön-faşizmin klasik faşizme yakınlığına ilişkin *dolaylı* delilleri görmezlikten geliyor. Daha önce *Devrimci Marksizm*'in sayfalarında bu partiler ailesine mensup partilerin birçoğunun köklerinin kendi ülkelerindeki faşist gelenekte yattığı açıkça ortaya konulmuştur.⁴⁷ (Amerika'da ciddi bir faşist hareket hiç görülmemiştir. Bu yüzden orada bir öncül aramak beyhude olur.) Jean-Marie Le Pen, Fransa'nın bütün faşist parti, hareket ve geleneklerinin kalıntılarından disiplinli bir parti yaratmayı başarmıştır. Nazi gaz odaları hakkında yaptığı yorum, o deneyime nasıl baktığının anlamlı bir ifadesidir. Renton'ın, Marine Le Pen, öteki burjuva partilerinin kendi partisinin çevresinde kurdukları "güvenlik kuşağı"nı ("*cordon sanitaire*") yarmak için "*dédiabolisation*" (kelimesi kelimesine çevirirsek "şeytan olmaktan çıkarma", yani parti imajını düzeltme) adı verilen bir politikayı kurnazca ve tutarlı biçimde uyguluyor diye bir lideri ve partisini temize çıkarması gerçekten akıl alır gibi değil. (Bu yazı yazılırken yaşanan bir olayın Renton'ı bir kez daha tekzip ettiğine aşağıda değineceğiz.) Biz Marine Le Pen'in bu savaş hilesinin Fransız kamuoyunun daha safdil unsurlarını partisine kazanmak için yapıldığını düşünüyorduk. Anlaşılan tuzağa Marksistler de düşmüş! Avusturyalı Jörg Haider ise, bunun kendisine kazandıracağını düşündüğünde Hitler'e açıkça atıfta bulunmaktan kaçınmamıştır. Salvini'nin müttefiki olan Fratelli d'Italia Mussolini'nin faşist partisinden dolaysız mirasçısıdır.

İşte bütün bu nedenlerle Renton'ın saydığı liderlerin Hitler ve Mussolini'ye herhangi bir bağlılık duymadıkları iddiası yanlıştır. Modi'yi düşünün. Narendra Modi'nin partisi BJP ile iç içe çalışan paramiliter güç RSS esin kaynağını doğrudan doğruya Hitler'in paramiliter çetelerinde bulmuştu.⁴⁸ Avrupa'daki partilerin çoğunluğundan farklı olarak BJP-RSS bileşimi ön-faşist bile değildir, düpedüz faşisttir. Şimdi, Modi, dünya sisteminde bütünüyle farklı bir konuma sahip, bambaşka bir toplumsal yapısı, bambaşka siyasi gelenekleri olan bir ülkenin faşist lideri olan Hitler'e bağlılık hissetse ne olur, hissetmese ne olur? Bir siyasi oluşumun faşist olup olmadığının kriteri olarak Hitler veya Mussolini'ye bağlılığı almak, Mark-

47 "Barbarlığın Geri Dönüşü: 21. Yüzyılda Faşizm (2): Ön-Faşizmin Yükselişi", *Devrimci Marksizm*, sayı 38, İlkbahar 2019.

48 BJP'yi bir faşist parti özellikleriyle mükemmel biçimde analiz eden bir yazı için bkz. Burak Gürel, "Hinducu Faşizmin Yükselişi", *Devrimci Marksizm*, sayı 34, İlkbahar 2018.

sizmden uzaklaşmakta olan hareketler ve düşünürler için gayet uygundur: Son derecede yüzeysel bir düşünce yapısını ele vermektedir.

Bu zayıf akıl yürütme belki bize Marksist bir kökenden gelip “faşizmin inkârı ekolü”ne mensup olanların ortak bir hatasına işaret etme fırsatı vermektedir. Ölümden önce yazmakta olduğu ama tamamlayamadığı son yazısında Marksistlerin İkinci Dünya Savaşı'nda izlemesi gereken politika üzerinde düşünür ve bu politikayı Lenin'in Cihan Harbi'nde uygulamış olduğu politikalarla ilişkilendirirken, Trotskiy yeni savaşın bir öncekinin devamı olduğunu ama devam demenin tekrar demek olmadığını vurguluyordu.⁴⁹ Benzer bir şekilde, her ne kadar biz de bugünün ön-faşist hareketinin tözü bakımından klasik faşizmin bir devamı olduğunu düşünüyorsak da bugünkü hareketin öncekinin tezahür biçimleri bakımından da gelişme biçimleri bakımından da tekrarı olacağını düşünmek için hiçbir neden yoktur. “Salvini Mussolini falan değildir” ya da “Le Pen'in partisi Nazilere hiç benzemez” türü argümanların da baştan aşağı yanlış bir temele yaslandığı kanısındayız. Yalnızca faşizmin özüne ilişkin özelliklerinin analizini yaparak bu özelliklerin faşizmin kriterleri olarak kullanılması yoluyla ki bugünün hareketlerinin, henüz biçim olarak olmasa da töz bakımından faşist olup olmadığına karar verebilir. Analoji bilimsel araştırmanın yerini alamaz. Bizim bu meseleye bakarken benimsediğimiz usul, bilimsel metod konusunda böyle bir anlayışa dayanıyor. Önce faşizm adıyla anılan olgunun *hayati* önem taşıyan öğelerini “klasik faşizm”⁵⁰ adını verdiğimiz laboratuvarı ortaya çıkardık; günümüz hareketi üzerinde düşünme sürecimizi bu öğelerden hareketle geliştirdik. Böylece, klasik faşizmde bulunabilecek ikincil, rastlantısal, tarihi olarak belirli yer ve zamanlara özgü olan öğeleri analizin dışında bırakmış olduk.⁵¹

Renton'ın bugünün hareketinin faşist olduğunu inkâr etmek için başvurduğu ikinci neden daha ciddidir: Ona göre faşizmin ayırıcı özelliği “faşistlerin parlamentoya ve daha önceki hâkim seçkinlere karşı ne ölçüde örgütlendiği ve ülkeyi yeni bir grup insanın yöneteceğine ilişkin vaadi”dir. Burada faşistlerin uğruna örgütlendiği söylenen üç farklı şey vardır. Öyleyse bunları teker teker ele alalım. Parlamentoyu Renton'ın kullandığı belirleyici kriter olarak en sona bırakarak önce diğer ikisine bakalım. Tek bir örnek alacak olursak, Trump'ın daha önceki seçkinlere karşı mücadele ettiği inkâr edilemez bir gerçektir. Trump “küreselciler”e karşı mücadele bayrağını daha ilk günden yükseltmiştir. “Derin devlet”e ya da “bataklığa” karşı savaşmakta olduğunu ileri sürmüş, ABD'nin ana damar (merkez) medyasının ezici çoğunluğunun “halk düşmanı” olduğu iddia etmiştir. Böyle bir kriterin Renton'ın akıl yürütmesine sızmış olması, Marksizmden uzaklaşmakta olanların yalnızca toplumsal yaşamın derinliklerine nüfuz etme kapasitelerini değil disiplinli düşünme alışkanlıklarını da yitirdiklerini gösterir yalnızca.

49 “Günümüzün savaşı, birden fazla kez ifade etmiş olduğumuz gibi, son savaşın bir devamıdır. Ama devam demek tekrarlanma demek değildir. Genel kural olarak devam demek gelişme, derinleşme, keskinleşme demektir.” L. Trotsky, “Bonapartism, Fascism and War”, *Writings of Leon Trotsky [1939-40]*, New York: Pathfinder Press, 1977, s. 411.

50 “Barbarlığın Geri Dönüşü: 21. Yüzyılda Faşizm (1): Tarihi Kökler: Klasik Faşizm”, a.g.y.

51 “Barbarlığın Geri Dönüşü: 21. Yüzyılda Faşizm (2): Ön-Faşizmin Yükselişi”, a.g.y.

Yeni bir grup insanın iktidara geleceğine dair vaade ilişkin söylenen bir kez daha çok gevşek bir formülasyondur. Ama şayet bu, klasik faşizm bağlamında örneğin Yahudilerin sosyo-ekonomik ve mesleki konumlarından sökülüp atılması ve yerlerine yeni kadroların gelmesi türünden bir şeye referansla söyleniyorsa, yine hiç tereddütsüz söylenebilir ki, aradaki farklar bâki kalmak koşuluyla, Trump Amerika'nın eski seçkinlerine karşı Amerika'nın sosyal, politik, kültürel yaşamına yeni unsurları sokmaya özel olarak gayret göstermiştir.

Ancak, bu ikisinden çok daha büyük önem taşıyan, parlamenter demokrasi meselesidir. Renton'ın akıl yürütmesinin merkezinde bu yatmaktadır. Şöyle demektedir: “Farage veya Le Pen veya Trump devleti bir temizlikten geçirmeyi değil, onu var olan kurumları aracılığıyla yönetmeyi önermektedirler. Liberal demokrasiyi aşmak amacıyla taraftar orduları yaratmamışlardır.”

Bu argümanın tamamı Kongre baskını ile iskambil kartlarından yapılmış bir şato gibi çökmüştür! “Liberal demokrasiyi aşmak amacıyla taraftar orduları yaratma” bakımından Renton'ın iddiası, önce Trump'ın George Floyd gösterileri esnasında MAGA'yı sokağa çağırmasıyla, ardından “Proud Boys, bir adım geri çekilin, desteğinizi çekmeyin” türü bir gizemli formüle başvurusuyla, en sonunda da Kongre baskınında kendisinin ve yardımcılarının oynadıkları rol ve yaptıkları müdahaleyle, aslında bu yazının ilk bölümünde anlattığımız her şeyle birlikte tuzla buz olmuştur.

Trump'ın devleti “var olan kurumları aracılığıyla yönetmeyi önermekte” olduğu iddiası Kongre'nin basılmasıyla yanlışlanmıştır. Bu kendiliğinden aşıkâr olarak ortadadır, üzerinde durulmasına bile gerek yoktur. Berrak biçimde göstermektedir ki Renton ve onun gibi düşünenler, aslında post-Leninist solun ezici çoğunluğu, Amerika'da bu tür bir gelişme olabileceğini akıllarının ucundan dahi geçiremeyecek kadar miyopturlar. Marksist analizin amacı geleceğe ışık tutabilmektir ki, işçi sınıfının çıkarlarının savunulabilmesi ve sınıfı devrime hazırlanabilmesi amacıyla mümkün olan en iyi hareket hattı belirlenebilsin.

Ne var ki, siyasi analiz yapan birinin bakış açısından bakıldığında bundan da kötü bir durumdan söz edilebilir. Sonuç olarak gelecek konusunda her Marksist zaman zaman yanılabilir. Yapılan yanlış ikincil bir sorunla ilgiliyse (seçimi kim kazanır ya da grev başarılı olur mu gibi sorular söz konusuysa) yanlış yapılması çok olanaklıdır. Sonucu kestirilmeye çalışılan olay ne kadar somutsa işin doğası gereği belirsizlik de o kadar artacaktır. Ama hata bir çağın hâkim eğilimleri konusunda ise affedilmez hale gelebilir. Faşizmin yükselişi ile karşılaştırılabilecek kadar vahim pek az gelişme düşünülebilir. Bu durumda hata gerçekten geçirilecek türden değildir. Ama yine de kabul etmek gerekir ki gelecek hakkında yanılmak geçmiş hakkında yanılmaktan daha kolaydır.

Faşizm uzmanımız David Renton 2018 sonbaharında Almanya'nın Chemnitz ve Köthen kentlerinde ne yaşandığına zahmet edip bakmıyor. Yazısı derginin 2019 bahar sayısında yayınlandığına göre, altı ayın o olayların derslerinin çıkarılması bakımından yeterli bir süre olduğu varsayımını rahatlıkla yapabiliriz. O olayda neo-Nazilerin bir mini ayaklanması yaşandı. Olayın ayrıntılarının üzerinde durmamız bu bağlamda gerekli değil.⁵² Ama buradaki amaçlarımız açısından hayati olan bir

52 Bilgi için bkz. “Chemnitz ve Köthen: Almanya'da Katliam Provası”, <https://gercekgazetesi.net/>

nokta var: AfD, o gün göçmenleri ve solcuları avlayarak döven Nazi haydutlarına kol kanat gerdi!

Benzer biçimde, İsveç ve Finlandiya gibi Kuzey Avrupa ülkelerinde burada tartışılmakta olan hareketler ailesinden partiler seçim listelerinde Kuzey Direnişi adındaki, silahlı milisleri olan açık faşist oluşumdan adaylara yer veriyor.⁵³

Faşist hareketin siyasi ve askerî kanatları arasında özgün ve dolaylı ilişkileri teşhir eden bu tür delillerin varlığında, insan Renton gibilerinin nasıl ortada “ordular” olmadığından ve söz konusu partilerin liderlerinin parlamenter demokrasinin kutsal “kurumlarını” benimsediğinden bu kadar emin olabildiğine şaşıyor.

Herkes hata yapabilir. Mesele şudur: Bizim beklentimiz, Marksist olduğunu ileri süren ve son dönemlere kadar “faşizmi inkâr ekolü”ne dâhil olmuş olan herkesin Amerika'daki 6 Ocak olayının sonuçlarını çıkarması ve *ciddi bir özeleştiri* yapmasıdır. Bugüne kadar sürdürdükleri inkâr uluslararası işçi sınıfına, özellikle de ABD ve Avrupa'da yeterince zarar vermiştir. ABD'de beş değerli yıl faşizmin yükselişi karşısında gerekli tedbirler alınmaksızın ve bu tür felaket olasılıklara uygun örgütlenme yapılmaksızın yitirilmiştir. Avrupa'da ise daha da uzun bir süre (Avrupa Birliği ölçeğinde düşünülürse en azından 2014 Avrupa Parlamentosu seçimlerinden beri) israf edilmiştir. Özeleştiriye reddedenler bilinçli olarak işçi sınıfını ve ezilenleri yanlış yola sevk etme yolunu seçmiş olacaktırlar. O türün uluslararası proleter hareketi içindeki zararlı etkisiyle mücadele etmek için dağarcığımızdaki bütün olanakları kullanmaya kararlıyız.⁵⁴

İçinde bulunduğumuz durum Marx'ın Feuerbach üzerine ikinci tezine ne kadar güzel uyuyor.

2. Faşizmin 21. yüzyıldaki yükselişinin tarihi koşulları

Günümüzün aşırı sağ (ön-faşist) hareketlerinin doğası konusundaki tartışmayı pratiğin testi zemininde bir sonuca bağlamış olduğumuza göre, şimdi bu hareketlerin tözü bakımından doğasını daha derinlemesine incelemeye girişebiliriz. Daha önce bu konuda yazdıklarımızı okumuş olan okurlarımız bu hareketlerin tözleri bakımından faşist oldukları iddiamızı *dünya kapitalizminin günümüzdeki somut çelişkilerine* ilişkin konumlarına ve programlarına yasladığımızı hatırlayacaktır. Şimdi bu çelişkiler üzerindeki düşüncelerimizi, özellikle ön-faşizmin politikası için çok önemli olan “küreselcilik” bağlamında “küresizleşme” kavramı aracılığıyla derinleştirmek istiyoruz. Bu “küresizleşme”⁵⁵ kavramını bugüne kadar ele alarak

uluslararası/chemnitz-ve-köthen-almanyada-katliam-provası.

53 Bkz. Muzaffer Ege Alper, “EU Elections in the North: The Victory of Anti-Immigration against Anti-Austerity”, <http://redmed.org/article/eu-elections-north-victory-anti-immigration-over-anti-austerity>.

54 Umalım Renton kendini toparlar da Avrupa ülkesi için benzeri hatalar yapmaz. 2019'da Avrupa Parlamentosu seçimleri söz konusu olduğunda Marine Le Pen ile Salvini için “yeni ana damar” demişti. Bkz. “The New Mainstream” (<https://jacobinmag.com/2019/05/european-parliament-election-far-right-parties>).

55 Bu kavramı daha önce de Batı dillerindeki “deglobalisation” kavramının karşılığı olarak kullanmıştık. Yabancı dillerde ön eklerle inşa edilen kelimelerin günümüz Türkçesinde ifade edilmesi

ön-faşizmle ilişkisini ortaya koyma olanağını bulamamıştık. Bunu ilk kez burada yapıyoruz.

Yazının bu bölümünde ön-faşist hareketin “iki katlı” (ya da biraz benzetme yoluyla “çifte kavrulmuş”) milliyetçiliği/ırkçılığı üzerinde duracak ve bu iki “kat”ı içinden geçmekte olduğumuz çağın somut çelişkileriyle ilişkilendireceğiz. Hareketin milliyetçi/ırkçı karakterine ilişkin bu derinleşme çabası, okura bunun *sıradan bir milliyetçilik olmadığını*, günümüzün somut koşullarıyla içten içe bağlantılı olduğunu, söz konusu hareketlerin izlediği politikada asli bir yer tuttuğunu ve söz konusu hareketlerin, bu tarihsel kavşakta sermayenin içine düşmüş olduğu, çözümü olmayan çelişkilere bir çözüm bulmak amacıyla benimsediği ayrıcalıklı yöntem olduğunu hatırlatmak içindir. Bu milliyetçilik, bu ırkçılık, sınıf mücadelesinin ta kendisidir. Yüzeysel olarak bakıldığında sanki farklı uluslar arasındaki çelişkiler gibi görünür. Ön-faşizm bunu tam da böyle sunar. Oysa aslında, farklı sınıflar arasındaki bir çelişkidir yaşanmakta olan. Uluslar arasında mücadele olarak görünen şey bir sınıf içi mücadeledir, ulusların kendi içinde mücadele olarak görünen şey ise sınıflar arası bir mücadeledir.

Üst sınıfların milliyetçiliği: Burjuvazinin küreselciliğe tepkisi

Ön-faşist hareketin ırkçılığı ve milliyetçiliği çok yaygın olarak emperyalist/ileri kapitalist ülkelerin yerli halkını sarmış olan, aralarında en başta Müslümanların, siyahilerin, “renkli” olarak anılan öteki halkların, Latinoların, Yahudilerin, Romanların olduğu bir dizi gruba karşı ırkçılık olarak tartışılmaktadır. Bu gerçekten de var olan bir eğilimdir ve çok ciddiye alınmalıdır. İşin bu yanına birazdan döneceğiz. Ama bir başka tür milliyetçilik vardır ki (bu henüz ırkçılığa dönüşmemiştir) bu da ön-faşist hareketin yükselişinde en az, daha yaygın olan ve toplum üzerindeki etkisi daha yakından incelenmekte olan diğeri kadar önem taşır. Bu, üst sınıfların milliyetçiliğidir. Burjuvazinin bazı kesimlerinin küreselciliğe tepki olarak geliştirdikleri milliyetçiliktir. Sorunun önce bu yanına bakacağız.

Küreselleşme

Küresel Finansal Kriz’i izleyen dönemin, yani Üçüncü Büyük Depresyon döneminin çok önemli bir olgusu genellikle “küreselleşme” olarak anılan süreçtir. Bu çok açık bir eğilimdir ama önemi yeterince vurgulanmamıştır, yeterince araştırılmaya konu olmamıştır.

“Küreselleşme” olarak anılan ve göklere çıkarılan sürecin bir yandan ekonomik alanda, aralarında uluslararası ticaret, doğrudan yabancı yatırım, portföy türü yatırım, uluslararası kredi akımları ve benzeri başka finans akımları, uluslararası düzeyde şirket evlilikleri ve satın almalar bulunan her türden uluslararası ekonomik faaliyetin, bir yandan da kültür, turizm, göç ve uluslararası düzeyde başka tür nüfus hareketlerinin hızlı artışına yaslandığı bilinen bir şey. Üçüncü Büyük Depresyon,

sorunlu olduğundan, ama öte yandan “deglobalizasyon” türü bir kavramın “küreselleşme” ile yakın ilişkisi dolayısıyla bambaşka ifade edilmesi de hatalı olacağından bu neolojizmi Türkçede “küreselleştirme” olarak karşılamayı öneriyoruz.

aynen kendinden önceki 1930'lu yılların Büyük Depresyonu gibi, bütün bu büyüklüklerin hızla gerilemesine ve ardından günümüze kadar hissedilir bir durgunluğa düşmesine, hatta bazı alanlarda daha da daralmasına tanık oldu.

Dünya ticaretinin depresyonun başlamasından sonra baş aşağı düştüğü konusunda herhangi bir kuşku olamaz. 1930'lu yılların Büyük Depresyonu'nun başlamasından itibaren üç yıl içinde ithalatın Gayrisafi Yurtiçi Hasıla'ya (GSYH) ortalama oranı yüzde 18 düşmüştü; hasar Üçüncü Büyük Depresyon'da çok daha büyük oldu, ilk üç yılda bu ortalama oranda görülen düşüş yüzde 31'e ulaştı.⁵⁶ Doğrudan yabancı yatırımlardaki büyüme de dikkat çekici ölçüde yavaşladı.

Küreselleşme finans alanında da ciddi bir darbe yedi. Britanya'nın merkez bankası olan Bank of England'ın Para Politikası Kurulu'nun bir üyesi şöyle söylüyor:

Uluslararası sermaye akımları kriz sırasında keskin bir düşüş yaşadı ve kriz öncesinde görülen düzeylere doğru toparlanma bakımından hiçbir belirti göstermiyor. Bu ülkeler için sınır ötesi finansal akımlar (ekonomilerinin büyüklüğüyle orantılı olarak ele alındığında) ancak 1983 yılındaki kadar "küreselleşmiş" durumda. (...) Birleşik Krallığın sınır ötesi finansa açıklığında artış yalnızca durmadı, ulaştığı zirveye göre yüzde 23 geriledi. Böylece, şimdi 2007 yılındaki düzeyinde bulunuyor.⁵⁷

Konuşmacının ulaştığı sonuç, günümüzde finansal küreselleşmeden ziyade finansal küresizleşmeden söz etmenin daha isabetli olacağı oluyor.⁵⁸

Küresizleşmenin başka göstergeleri de mevcut. Belirtilerden biri bölgesel ekonomik bütünleşme girişimlerinin durgunluğa girmiş olması.⁵⁹ Hatta denebilir ki bu alanda sürekli bir geri düşüş ile karşı karşıyayız. Öte yandan, kurulduğunda büyük bir başarı olarak selamlanan ve önemi bakımından Dünya Bankası ve İMF ile aynı düzeye yerleştirilen Dünya Ticaret Örgütü o kadar işlevsiz kaldı ki bazıları artık ilga edilebileceğinden bile söz etmeye başladı.⁶⁰ Ayrıca, ister turizm ister göç amacıyla olsun nüfus hareketliliği bakımından da bir yavaşlama görülüyor.⁶¹

Küresizleşmenin nedenleri, ilgili literatürde henüz incelenmekte ve tartışılmakta. Meselelere daha uzun vadeli bakan, ufku geniş bazı yazarlar, 1930'lu yıllarla karşılaştırma yapıyor, büyük bir finansal sıkışıklık içine girmiş bir dünya ekonomisi koşullarında bu tür bir gerilemenin normal bir tepki olduğunu belirtiyorlar.⁶²

56 Verilen rakamlar için bkz. Peter A. G. van Bergeijk, "On the Brink of Deglobalisation... Again", *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, cilt 11 (1), 2018, s. 61. Dış ticarete gerileme konusunda ayrıca genel bilgi için şu kaynaklara bakılabilir: Cristina Constantinescu vd., "Does the Global Trade Slowdown Matter?", *Journal of Policy Modeling*, 38 (4), 2016 ve Alicia García Herrero, "From Globalization to Deglobalization: Zooming into Trade", Bruegel, 2020.

57 "Financial 'Deglobalization'?: Capital Flows, Banks, and the Beatles", Para Politikası Kurulu üyesi Kristin Forbes tarafından yapılan konuşma, Bank of England, 2014, <https://www.bankofengland.co.uk/speech/2014/financial-deglobalization-capital-flows-banks-and-the-beatles>.

58 A.g.y., s. 3 ve 5.

59 Peter A. G. van Bergeijk, "On the Brink of Deglobalisation", a.g.y., s. 64.

60 García Herrero, a.g.y., s. 41-42.

61 A.g.y., s. 34 ve Tablo 6 ve 7.

62 Harold James, "Deglobalization: The Rise of Disembedded Unilateralism", *Annual Review of*

Ne var ki, analiz bununla sınırlı değil. Önce döngüsel ve daha yapısal faktörler arasında bir ayırım yapılması gerekiyor. Döngüsel faktörlerin etkisi ne olursa olsun, hasılanın düşüşü, beklenebileceğinden farklı olarak, dış ticarete ya da başka göstergelerde görülen gerilemenin gerçek belirleyicisi değil. Dış ticaret eskisine göre çok daha yavaş artıyorsa bunun nedeni hasılanın artışı ile dış ticaret arasındaki ilişkinin değişmesi olarak beliriyor. Constantinescu ve arkadaşlarına göre “dünya ticaretinin GSYH’ye göre esnekliği 1990’lı yıllarda 2 iken 2000’li yıllarda sürekli düşmüştür.” Bugün bu esneklik 1’in altındadır.⁶³

Bu yeni eğilimin etkisi farklı sektörler arasında birörnek değildir. Bu da aradığımız faktörler arasında en önemlisi konusunda bir ipucu sağlamaktadır. Bundan dolayı uzun bir alıntı yapacağız:

Dış ticaretin yavaşlaması imalat sektöründe gözleniyordu. Daha ince bir ayrıştırma, en büyük daralmanın, imalatın en yüksek dikey uzmanlaşmaya sahip olan alt sektörlerinde gerçekleştiğini gösteriyor. (...) 1990’lı yıllarda ikisi arasında güçlü bir pozitif ilişki vardı: Dikey bütünleşmesi en yüksek olan alt sektörlerde dış ticaret Küresel Değer Zincirlerinin en az gelişmiş olduğu alt sektörlerle göre çok daha yüksek oranlarda büyüyordu. Sonra 2000’li yıllarda dış ticaretin büyümesi bütün sektörlerde gerilerken, en büyük düşüşler, radyo, televizyon ve iletişim teçhizatı gibi (yüzde -10) veya elektrikli sanayi makineleri gibi (yüzde -6), en yüksek dikey uzmanlaşmaya sahip alt sektörlerde ortaya çıkmış bulunuyor.⁶⁴

Böylece çok hassas bir noktaya ulaşmış bulunuyoruz. Şimdi anlaşıyor ki en büyük sorun küresel değer (veya meta) zincirlerinde ortaya çıkmış bulunuyor. Bu tür zincirlerin 1980’li yıllardan 2000’li yıllara kadar hızla büyümesinin küreselleşme olarak anılan süreç açısından hayati önem taşıdığı göz önüne alındığında, buradaki bir gerileme küreselleşme denen süreçte, herhangi bir döngüsel hareketin çok ötesine geçecek ölçüde büyük bir hasara yol açabilir. Uluslararası Ödemeler Bankası’nın (BIS) bir raporu bu gelişmeyi açıklama yönünde bir açılım yapıyor:

Uzun üretim zincirleri daha etkin süreçlerdir ama şoklara açık olabilirler. Sınır ötesine birden fazla sevkiyat gerektiren üretim süreçleri kural olarak daha fazla zaman almakta ve zaman içinde herhangi bir noktada daha fazla stoka ihtiyaç göstermektedir. Bu onları sarsıntılar karşısında, örneğin krediye ve işletme sermayesine ulaşılabilirliği etkileyen şoklar karşısında daha kırılgan hale getirmektedir. Gerçekten de, Bruno ve arkadaşlarının (2018) yaptığı teorik bir çalışma, daha uzun üretim zincirlerinin finansal koşullara özel olarak hassas konumda olduğunu düşündürmektedir.⁶⁵

Tablo 1’in incelenmesi, küresel değer zincirleri içinde yer alan metaların üretim süreçlerinin, iç pazar için üretilen veya üretim süreci boyunca sınır ötesi ticarete konu olmaksızın ihraç edilen, yani ihraççı ülkenin yerli girdileriyle üretilmiş olan

Financial Economics, 10, 2018, s. 220 ve 232; van Bergeijk, a.g.y., s. 61 vd. James, finansal parçalanma ve tekrar kamulaştırmanın bankalar için her iki döneme ortak olduğuna dikkat çekiyor.

63 Constantinescu vd., a.g.y., s. 2.

64 A.g.y., s. 9.

65 *Globalisation and Deglobalisation*, BIS Papers, No. 100, Aralık 2018, s. 9.

metalara göre karşılaştırılmaz derecede uzun olduğunu gösterecektir. Öyleyse, 1980'li yıllardan depresyonun başlamasına kadar geçen süre boyunca küreselleşme adıyla anılan dönemde küresel meta zincirlerinin önemi göz önüne alındığında, büyük bir sorunla karşı karşıya olduğumuz anlaşılır. Bu sorun, kendi içinde, dünya ekonomisini çok daha uzun bir dönem boyunca durgunluk içinde tutma tehdidini taşımaktadır.

Tablo 1: İç tüketim (2. sıra), geleneksel ihracat (3. sıra) ve küresel meta zinciri (4. sıra) için üretim dönemi uzunluğu farkları

(1)	(2)	(3)	(4)	
			Response to 1 % pt increase	
Length of production activities	Sample mean	Sample mean of yearly changes (modulus)	EMBI spread	dollar REER
Total	2.11	0.035	-0.0028*	-0.0000
Domestic	1.76	0.037	-0.0035**	-0.0004
Traditional trade	1.92	0.044	-0.0060***	0.0011
GVC	4.04	0.053	-0.0088***	-0.0022**

The annual sample from 1995 to 2009 includes 35 sectors in 10 EMEs (Brazil, China, Hungary, India, Indonesia, Korea, Mexico, Poland, Russia and Turkey). See World Input-Output Database (www.wiod.org) for details on sectoral classification. Traditional trade includes goods produced domestically without using imported inputs, and shipped to a foreign country for final consumption, while GVC activities involve goods crossing national borders for production purposes. The production length measures used in the regressions are a simple average of the corresponding forward- and backward-looking production lengths (see Wang et al (2017b) for details). All left hand-side variables are winsorised at the 1% and 99% level to reduce the influence of outliers. "EMBI spread" denotes the country specific EMBI spread. "dollar REER" denotes the US real effective exchange rate.

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1 (based on robust standard errors clustered at the country level). The list of controls includes share of capital, high-skill and medium-skill labour, GDP deflator and CPI inflation (current and lagged value), policy rate (contemporaneous and first difference), real GDP (level and growth rate), sectoral value added and gross output (level and growth rate), policy rate (level and first difference). Country-sector fixed effects and time fixed effects are also included in each regression.

“Küreselleşme” efsanesi

Uzman literatüre başvurarak “küresizleşme” denen gelişmenin gerçekliğini saptadıktan sonra, şimdi bu olgunun ne anlama geldiğinin tartışılmasına geçebiliriz. Bu işi doğru bir biçimde yapabilmek için, okuyucunun sabrına sığınarak “küreselleşme”nin gerçek doğası konusunda bir parantez açmamız gerekiyor. Bizce, “küreselleşme” kavramı bir efsane olmaktan öteye geçmez. Birçok okurumuz bu görüşümüzü 1990'lı yılların başından, yani kavramın geniş ölçekte tartışılmaya başlamasından itibaren savunmakta olduğumuzu biliyor. Şimdi, küreselleşme denen süreç ile küresizleşme olarak adlandırılan sürecin toplam devresi yaşandıktan sonra rahatlıkla söyleyebiliriz ki, bizim “küreselleşme” kavramı konusundaki tezlerimiz bütünüyle doğrulanmıştır.⁶⁶ Bu yazının ana konusundan çok fazla uzaklaşmama kaygısıyla, ayrıca esas amacımız ön-faşist hareketin küreselleşme denen süreçte yönelik tutumunu incelemek olduğu için, burada “küreselleşme” konusundaki gö-

66 Kod Adı Küreselleşme: 21. Yüzyılda Emperyalizm, İstanbul: Yordam, 2. Basım, 2014.

rüşümüzün ayrıntısına girmeyeceğiz. Ama kısa bir özet yapmak zorundayız.

Küreselleşme kavramına ve teorisine başlangıçtan itibaren yönelttiğimiz eleştiriler şöyle özetlenebilir. Üçüncü Büyük Depresyon'un dünya üzerine bir felaket gibi çökmesinden önceki dönemde, piyasa liberallerinden bir zamanlar moda olan *İmparatorluk* kitabına kadar uzanan geniş bir ideolojik yelpazede küreselleşme kavramı oybirliğiyle şu dört önerme temelinde ele alınıyordu: (1) Küreselleşme yeni teknolojilerin kaçınılmaz bir ürünüdür. (2) Yani önüne geçilemez ve geriye çevrilemez bir olgudur. (3) Ulus-devlet ekonomi alanında bütünüyle anlamsız ve işlevsiz bir birim haline gelmiştir. (4) Emperyalizm çağı sona ermiştir. *Kod Adı Küreselleşme* kitabımızda bu önermelerin her birini çürütmüş bulunuyoruz. Meraklı okur o kitaba başvurarak kimin haklı olduğunu görebilir.

Ancak kitaba başvurulmasını beklemek doğru olmayacağı için bu yazıdaki amaçlarımız açısından okurun dikkatini iki noktaya çekmek istiyoruz. İlk nokta şudur: Küreselleşme denen sürecin teknoloji tarafından belirlendiği fikrine karşı çıkarken elbette taşımacılık alanında (konteynerleşme, jet motorlu uçaklar, otoyollar vb.) veya iletişim alanında (dijitalizasyon, telekomünikasyon vb.) ortaya çıkan yeni teknolojilerin ekonominin birçok dalında uluslararasılaşmayı ***kolaylaştırdığını*** yadsımıyoruz. Karşı çıktığımız, bu teknolojilerin etkisinin dolaylımsız, otomatik ve engellenemez bir karakter taşıdığıdır. Uzun uzun anlatıyoruz ki şayet devletlerin dış ticaret, finans, ödemeler dengesinin sermaye hesabı ve ulusal para biriminin konvertibilitesi, yabancı sermaye ve benzeri konularda aldığı açık bir inisiyatifte dayalı “liberalizasyon” kararları olmasaydı “küreselleşme” diye bir şey olmazdı.

Hepimizin üzerine koskocaman bir ideolojik çöplüğün yıkıldığı otuz yılın sonunda, çoktarafli uluslararası finans kuruluşları mimarisinin en önemli bileşenlerinden biri olan BIS (Uluslararası Ödemeler Bankası) bizim tarafımıza geçmiş durumda (insanın “aklı başına gelmiş durumda” diyesi geliyor):

Küreselleşmenin ardındaki ***en önemli faktör*** muhtemelen korumacı tedbirlerdeki azalmadan gelmiştir. Gerçekten de birkaç merkez bankasının sunuşunda ihracata dayalı büyüme modellerinin ithal ikamesine ağır basmış olduğu konusunda bir oybirliğine işaret ediliyor (...) Asya'daki birçok yükselen piyasa ülkesi, ta 1960'lı yıllarda ihracata dayalı büyüme modellerini seçmiş, ekonomilerini açmış ve yüksek büyüme hızlarına ulaşmış bulunuyor. Buna karşılık Latin Amerika'da dış ticaret alanında liberalizasyon geç geldi (...) Yaşanan deneyimlerdeki bu farklılaşma, düzenleme engellerinin [korumacılığın] kaldırılmasının küreselleşmenin ***ana kaynağı*** olduğunu düşündürüyor.⁶⁷

İkinci nokta “küreselleşme”nin kaçınılmazlığı ve geri çevrilemezliği iddiası ile ilgilidir. O aşamada yüksek sesle savunulan, küreselleşmenin bir silindir gibi durdurulamaz biçimde zemini eski dönemin bütün kalıntılarından temizleyeceği ve hiçbir şeyin bunu engelleyemeyeceği fikriydi. Bizim bir yazımızda buna cevaben söylediğimiz şu olmuştu:

67 BIS, a.g.y., s. 14-15. Vurgu sonradan. “Birkaç merkez bankasının sunuşu” referansı bu metnin çok yüksek sayıda ülkenin merkez bankalarının BIS tarafından düzenlenmiş bir sempozyumda yaptığı sunuşlara yazılmış olan genel giriş olmasındandır.

“Küreselleşme”nin kaçınılmaz (...) olmaması bir yana, süreç öyle çelişkilerden örülmüştür ki çok uzun bir gelecekte çökmesi büyük ihtimaldir. Burada bu çelişkilerle sadece değinebiliriz, bunların derinleştirmesini başka çalışmalara bırakmak zorundayız. En azından üç farklı çelişki kümesinden söz edilmelidir. İlki, dünya ekonomisinin “küreselleşme” çağına özgü çelişkiler dizisidir. (...) Kapitalist ekonominin içinden geçmekte olduğu uzun dalganın depresyona yatkın evresi ve bütün ekonomik birimlerin içinde yüzmekte olduğu borçluluk denizi göz önüne alındığında, ulusal alanla uluslararası alan arasındaki bu diyalektik **finansal çöküş ve klasik tipte bir depresyon** tehlikesini daima canlı tutmaktadır. (...) Bu tür bir genelleşmiş çöküş olasılığı gerçekleşirse, dünya ekonomisinin yeniden karşılıklı olarak birbirine düşman bloklara bölüneceği kuşku götürmez. Bu da “**küreselleşme**” *denen stratejinin bütünüyle çöküşü anlamına gelecektir*.⁶⁸

Sözü edilen yazı 2004'te yayınlanmıştı. Yalnızca dört yıl sonra, 2008'de (Amerika'da daha da erken, 2007'de) finansal çöküş gerçekleşti ve bunun sonucu da yukarıdaki alıntıda öngörüldüğü gibi bir büyük depresyonun tetiklenmesi ve dünya ekonomisinin “küreselleşme”ye son verecek tedrici parçalanması (“küresizleşme”) oldu.

Ön-faşizm, başta emperyalist ülkelerde olmak üzere, burjuvazinin belirli kesimlerinin bu parçalanmaya verdiği yanıtıdır.

Şayet o göklere çıkarılan küreselleşme teorisi doğru olsaydı, dünya **geri çevrilemez** biçimde bir küreselleşme sürecinin girdabına kapılmış olsaydı, ön-faşizm bir güç haline gelemezdi. Böylece bir kez daha görüyoruz ki Marksist teori proletarya hareketini geleceğin gelişmelerine hazırlamaktadır. Birçok solcunun karşısında teslimiyet gösterdiği “küreselleşme” ideolojisi ise açıkça kötü bir rehber rolü oynamıştır. Marx'ın Feuerbach üzerine ikinci tezi bir kez daha doğrulanmıştır.

Burjuvazinin küreselcilğe karşı savaşı

Küresizleşmenin ekonomik mantığı konusunda yaptığımız araştırma bize bu sürecin ardında küresel meta zincirlerine ilişkin çok ciddi sonuçları olan bir ekonomik dinamiğin yattığını göstermiş bulunuyor. Bir bakıma, bu keşif bizim Üçüncü Büyük Depresyon'un açtığı yaranın **derinliği ve kalıcılığı** konusunda yapageldiğimiz vurgunun doğrulanması anlamına geliyor. Bu gerçekten böyle ise, dünyanın hemen hemen her yerinde devletlerin kendi ulusal sermaye fraksiyonlarını ve ulusal pazarlarını dünya pazarının bu kriz kaynağı sarsıcı dinamikleri karşısında koruma altına almaya çalışması kimseye şaşırtıcı gelmemeli.

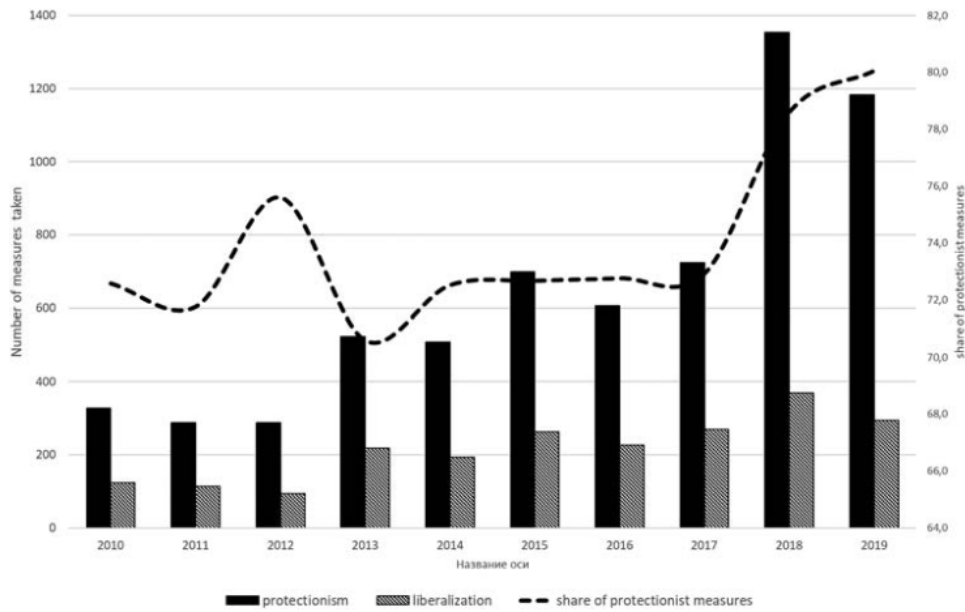
Gerçekten de küresizleşme literatürü bu süreci tek başına ekonomik faktörlerle açıklamanın yeterli olmadığı konusunda hemfikirdir. Birçok yorumcu “küreselleşme” denen dönemin dünya çapında yarattığı hızlı ekonomik bütünleşmeden uzaklaşma eğiliminin ardında devlet politikasının son derecede önemli bir faktör olarak rol oynadığına işaret etmektedir. Küresizleşme tezinin önde gelen temsilcilerinden biri şöyle yazıyor:

68 Sungur Savran, “Globalisation and the New World Order: The New Dynamics of Imperialism and War”, Alan Freeman & Boris Kagarlitsky, *The Politics of Empire. Globalisation in Crisis*, London: Pluto Press, 2004 içinde. Vurgu sonradan.

Ancak, günümüz jeopolitik ve jeo-ekonomik bağlamında, araştırma çabalarını yeniden korumacılık, dış ticaretteki belirsizlik, ulusal ekonomik güvenlik alanları ile dış ticarete ve göçe karşı duvarlar biçiminde fiziksel engellerin yükseltilmesi üzerine odaklamak gerekmektedir (bkz. van Bergeijk vd. 2017b).⁶⁹

2008 öncesi liberalizasyon politikalarından bu uzaklaşmanın en çarpıcı yönü, dış ticarete on yıllardır ısrarla sürdürülmekte olan liberalizasyon politikaları sonrasında korumacılığın yeniden canlanmış olmasıdır. Üçüncü Büyük Depresyon'un başlamasından sonraki on yıl boyunca hükümetlerce dış ticaret alanında alınan tedbirlerin dörtte üçü korumacılığın damgasını taşımaktadır! (Şekil 2) Bu korumacı önlemler anti-dumping politikaları, ithalat tarifelerinin artırılması, kotalar, iç üretimin kamu alımları ve sübvansiyonlar yoluyla teşviki gibi değişik biçimler almaktadır.⁷⁰

Şekil 2: Dünya çapında devletlerin ticaret, yatırım ve göç alanında aldığı önlemler

Küreselleşme üzerine çalışan çoğu yazar daha da ileri giderek, küreselleşmeyi besleyen ekonomi politikalarının bazı durumlarda hemen 2008'den itibaren başladığına da işaret ederek, Trump ve Brexit olgularının küreselci politikalardan bu kopma sürecinin nedeni olmaktan çok semptomu olarak görülmesi gerektiğini ileri sürüyor.

Günümüzün korumacılığa dönüşünü 2016 yılında yapılan ABD başkanlık seçiminin epeyce kafa kafaya oylar sonucunda Trump tarafından kazanılmasının gelişigüzel bir neticesi olarak görmek insana cazip gelebilir. Oysa aslında küreselleş-

⁶⁹ Van Bergeijk, op. cit, s. 68.

⁷⁰ Oleg Komolov, "Deglobalization and the 'Great Stagnation'", *International Critical Thought*, v. 10 (3), 2020, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21598282.2020.1846582>, s. 3-4.

menin tohumları çok daha önce atılmıştı. Trump'ın seçilmesi küresel gelişmenin istikrarsızlaşmasının nedeni olduğu kadar bir semptomuydu da. Küreselleşmenin sarsıntıya girmiş olduğu daha önceki merhaleler gibi, burada da sonuç siyasi bir dinamığa bağlı olacaktır.⁷¹

Her ne kadar Trump ve Brexit'ten bu şekilde bir “semptom” olarak söz edilmesi, devletlerin dünyanın her yanında yüzünü korumacılığa çevirme eğilimi türünden önemli bir olgunun altını çizmek bakımından yararlı olsa da, niceliğin hangi noktada niteliğe dönüştüğü konusunda çok dikkatli olmalıyız. Zira örneğin Donald Trump'ın dünya ekonomisine yaklaşımı ile son yıllarda Japonya ile Güney Kore arasında yaşanmaya başlayan ticaret savaşı arasında nitel bir fark vardır. Bu ikincisi, iki ülke arasında kökleri İkinci Dünya Savaşı'na kadar uzanan birtakım siyasi anlaşmazlıkların sonucu olarak ortaya çıkmıştır, dünya ekonomisine yaklaşımda köklü bir değişimden değil. Şimdi Trump'ın politikalarının, küreselleşmeden çark etmenin daha sıradan, kısmi, parça bölük örneklerinden ne anlamda farklılaştığını anlamaya çalışalım.

Bunu yapabilmek için önce, Üçüncü Büyük Depresyon'un başlayışıyla birlikte uluslararası burjuvazinin kendisini karşı karşıya bulduğu durumun vahametini anlamak zorundayız. Biliyoruz ki, küreselcilik dünya burjuvazisinin, 1970'li yılların ortalarında başlayan krizin yükünü işçi sınıfının ve diğer emekçi sınıfların sırtına yıkarak durgunluğa düşmüş dünya ekonomisini yeni bir toparlanma ve canlılık dönemine hazırlamak için üzerinde hemfikir olduğu politikanın bir parçası idi. 1979'da Margaret Thatcher'ın Britanya'da iktidara geçmesinden itibaren otuz yıl boyunca uygulanan neoliberal stratejinin uluslararası ortamdaki uzantısıydı. Bu strateji gerçekten de emekçi kitleleri atomize etmeyi ve uluslararası işçi sınıfı bağrında aşağıya doğru bir yarışı derinleştirmeyi becermişti. Üstelik, neoliberal ideolojik saldırının kısmen (ama sadece kısmen) etkisi altında ve “piyasa sosyalizmi” diye anılan bir yönelişin de katkısıyla Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'ndeki bürokratik yozlaşmaya uğramış işçi devletleri çöküşle karşı karşıya kalmış, Çin ve Vietnam'da ise kapitalizmin restorasyonu yukarıdan kontrollü biçimde gerçekleştirilmişti.

İşçi devletlerinde kapitalizme geri dönüş konusunda bu beklenmedik avantajı rağmen, kapitalizm 30 yıllık krizini aşamadı. Bu başarısızlıkta hiç kuşku yok ki en önemli faktör kapitalizmin emperyalist çağın başından itibaren bir gerileme dönemine girmiş olmasıydı. Emperyalist çağın büyük depresyonları zaten tam da bu gerileme sürecinin dışavurumudur. Bu gerilemenin ardında üretici güçlerin toplumsallaşması ile kapitalizm koşullarında üretim araçları üzerinde kurulmuş olan özel mülkiyet arasındaki çelişki yatar. Üretici güçlerin muazzam bir toplumsallaşma düzeyine ulaştığı, hiçbir üretici sürecin diğerlerinden yalıtılamayacağı, herkesin herkese bağımlı hale gelmiş olduğu bir aşamada toplumların geleceği için merkezî planlama tek çözüm olarak insanlığın gündemine girmiştir. Oysa özel mülkiyet ne ulusal alanda ne uluslararası alanda merkezî planlamanın genel ilke haline gelme-

71 James, a.g.y., s. 220. Trump için “semptom” kavramının bir başka kullanımı için bkz. Peter A. G. van Bergeijk, *Deglobalization 2.0. Trade and Openness During the Great Depression and the Great Recession*, Cheltenham: Edward Elgar, 2019, s. 1-2.

sine izin vermez.

Böylece, küresel finansal kriz olarak anılan krizin patlak vermesiyle birlikte uluslararası burjuvazi kendini derin bir uçurumun kenarında buluyordu. Krizi çözmek için otuz yıldır uygulanan politika iflas etmişti. Küreselcilikle takviye edilmiş neoliberal stratejinin işçi sınıfının saflarını zayıflatmakta ve dünyanın her yanında emekçi kitleleri yoksullaştırmakta elde ettiği başarıya ve büyük düşman “komünist blok”un çökmesine rağmen dünya ekonomisi şimdi **eskisinden de beter bir duruma** düşmüştü! 2008’den sonra uluslararası burjuvazinin bağrında bir dizi unsurun bir bilanço hesabına girişmesinin ardında yatan budur.

Dünya ekonomisinin tedricen parçalanıyor olması dünya burjuvazisinin bu fraksiyonuna (ya da bu fraksiyonlarına) artık daha fazla liberalizasyonun anlamı olmadığını düşündürüyor. Küreselcilik bu fraksiyona göre artık düpedüz zararlıdır. Yeni bir canlı sermaye birikimi döneminin zemininin sağlanması olasılığı her zamankinden daha uzak görünüyor. Böyle zamanlarda kapitalist dünya ekonomisini zora sokan öteki temel çelişki devreye girer. Küreselleşme teorisinin açıkça ideolojik iddialarına karşıt olarak, kapitalist üretim tarzında dünya sisteminin adım adım bütünleşmesi ile ulus-devletin inatçı varlığı arasında, kapitalist sistem var oldukça çözülemeyecek bir çelişki mevcuttur. Toplu kurtuluş ufuk çizgisinde giderek kaybolan bir umut haline geldikçe, her ülkenin burjuvazisinin büyüyen bir kesimi ulusal çapta bir kurtuluşun hayalini kurmaya başlar.

Emperyalist ülkelerde bu, faşizm biçimini alır. Bunun nedeni kolayca açıklanabilir. Emperyalist ekonomilerin, çok ileri düzeyde gelişmiş üretici güçlerinin işleyebilmesi ve sermaye birikimini sürdürebilmesi için **dünya ekonomisine ihtiyaçları vardır**. Ulusal odaklı yeni ekonomi politikası stratejisi, her ne kadar ulusal ekonominin ve sermayenin ulusal fraksiyonunun çıkarlarını korumak ve kurtarmak amacıyla başlatılsa da, tedavi sürecinin bir aşamasında gözlerini dışarıya çevirmek zorundadır bu yüzden. Birlikte kurtuluş zaten olanaksız olduğundan, bu dışarıya dönüş birkaç ülkenin iradesinin başka ülkelere, bu ülkeler ister kendileri de emperyalist olsun, ister emperyalizme tâbi ülkeler, dayatılması biçimini alacaktır. Trump’ın ekonomi politikalarının anlamı budur. “Önce Amerika” şiarının anlamı budur. Daha önceki çalışmamızda “*über alles* sendromu” olarak andığımız bir ruh durumunun, ön-faşizmin başını kaldırdığı bütün ülkelerde (Fransa’da “*préférence nationale*” (ulusal öncelik), İtalya’da “*prima gli italiani*” (önce İtalyanlar) vb.) yeniden canlanmasının ardındaki saik budur. 21. yüzyılda barbarlığın geri gelişinden söz etmemizin nedeni budur. Hareketin **tözünün faşist olduğunda** ısrar etmemizin nedeni budur.

Bu tartışmaya son noktayı koymadan önce emperyalist burjuvazinin belirli fraksiyonlarının bu yeni yönelişinin sınıf mücadeleleri açısından ne anlama geldiğini göz önüne almamız iyi olur. Krizden çıkış için geliştirilen faşist proje, örgütlü işçi sınıfının ikili bir anlamda ezilmesini gerektirir. İlk aşamada sermayenin ulusal fraksiyonunun sermaye birikimini canlandırmak amacıyla en yüksek artı değer miktarının çekilip alınması amacıyla; ikinci aşamada ise sosyal ve ekonomik hayatın bütününü savaşın gereklerini yerine getirmek üzere yeniden düzenlemek amacıyla. Bu açıdan bakıldığında, faşizm başka hiçbir otoriter devlet türüne benzemeyen bir devlet türüdür. Faşizm proletaryanın bütün bağımsız örgütlerinin, ekonomik ya da

politik, devrimci ya da reformist ortadan kaldırıldığı bir rejimdir.

Bütün bu nedenlerden dolayı proletaryanın politikasının faşizmi, burjuvazinin bütün öteki hareketlerinden ve ideolojilerinden ayrı bir düzlemde ele alması gereklidir.

Halk için milliyetçilik aşısı: Sınıf içi mücadele olarak ırkçılık

*Una mattina mi son svegliato, Pisa ciao, Massa ciao, Siena ciao ciao ciao*⁷²

Üzerinde tartışmakta olduğumuz partiler ailesinin ayırıcı özelliklerini ne milliyetçilik ne ırkçılık ne de bunlara benzer başka herhangi bir siyasi ideoloji yeterince anlatamaz. “Hâkim sınıfların milliyetçiliği”, kapitalizmi günümüzde köşeye sıkıştıran ve bitmek bilmeyen devasa boyutlarda bir krize mahkûm eden çözümsüz çelişkilere bir çözüm olarak doğdu demiştik. “Halk için milliyetçilik” de yine aynı krizin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu milliyetçilik ya da ırkçılık aslında ön-faşist hareketin emekçi ve yoksul halkı, kapitalizmin derin krizinin yarattığı koşullar altında yaşadıkları sefaletin sorumlusu gerçek güç olan kapitalizm ve burjuvazinin yerine göçmenlerin, Müslümanların, “renkli” olarak anılan halkların, Romanların ve bazen de Yahudilerin konulması yoluyla faşizme kazanılması amacıyla körüklediği bir ideolojidir. Yani “Le Pen milliyetçidir” ya da “Salvini ırkçıdır” demek boş gevezeliktir. Hâkim sınıfların o kadar çok mensubu ve elbette hâkim sınıf partilerinin liderleri zaten öylesine ırkçıdır ki sözü geçen iki politikacının “milliyetçi” ya da “ırkçı” olduğunu söylemek hiçbir biçimde meselenin özüne inmeyi sağlayamaz. Yalnızca ve yalnızca dünya kapitalizminin çözümsüz ekonomik krizine organik olarak bağlı olan milliyetçilik ve ırkçılık ön-faşist hareketin ayırıcı bir özelliği olarak düşünülmelidir. **Milliyetçilik ve ırkçılık ancak sınıf mücadelesine ayrılmaz şekilde bağlı olduğunda faşizmin tanımlayıcı bir özelliği haline gelir.** Milliyetçilik ya da ırkçılık konusundaki herhangi başka tür bir söylem bu bağlamda içerikten yoksun kalacaktır.⁷³

Başka bir şekilde söylenecek olursa, ön-faşist hareketin ırkçılığı “yerli” ya da “çoğunluğa mensup” işçiyi, yaşadığı ağır sorunların sorumlusunun göçmen işçiler ya da ulusal/ırksal azınlıklar olduğuna inandırmak amacıyla geliştirilmiştir. Yerli işçinin işini elinden alan, ailesinin ihtiyaçlarına karşılık vermek üzere inşa edilmiş kurumların kaynaklarını yağmalayan, iki halkın yan yana yaşadığı mahallelerde kavga ve suçun tohumlarını atan, kısacası hayatı yaşanmaz hale çeviren bunlardır faşist hareketin çizdiği ideolojik çerçevede.

Doğaldır ki, ırkçılık her ortaya çıktığında otomatik olarak göçmenlerin ya da Müslümanların ya da azınlıkların yerli halk için yarattığı olumsuz ekonomik sonuçlarla iç içe geçmiş biçimlere bürünmesi beklenemez. Ama bazı anlar vardır ki bu

72 Toscana’da son zamanlara kadar İtalyan Komünist Partisi’nin (PCI) kalesi olmuş olan Pontedera adlı kasabanın Lega’dan seçilmiş belediye başkanının tişörtünün sırtında yer alan yazı. Açıkça “Çav Bella” marşına referans.

73 Bu da bütün milliyetçiliklerin aynı derecede mahkûm edilmemesi gerektiğini gösterir. Buna karşılık ırkçılık gericiliktir ve insanlığın kurtuluşu için mücadele eden herkes tarafından mahkûm edilmiştir.

tür bir ilişki kurulduğu kolayca teşhis edilebilir ve inkâr edilemez. Faşist ırkçılığın ya da milliyetçiliğin **özünün** ortaya çıktığı anlar bunlardır. Şayet başka zamanlarda söylem münhasıran ırksal ya da ulusal özelliklerle üzerinde odaklaşıyorsa, bunun çoğunluk halkta göçmenlere ya da azınlıklara yönelik önyargıların güçlendirilmesi için yapıldığı akılda tutulmalıdır.

Faşist ırkçılığın özünün şaşmaz biçimde ortaya çıktığı o anlara ilişkin, her ikisi de Fransa'dan iki örneğe bakalım. Ulusal Cephe'nin ilk sloganlarından biri şuydu: "Bir milyon işsiz bir milyon gereksiz göçmen demektir." Bu slogan çok uzun yıllar kullanılmaya devam etti. Ekonomik kriz derinleştikçe kullanılan sayı da ona paralel olarak değiştirildi. (Şekil 3) Sloganın uzun ömürlü olmasının nedeni faşist ırkçılığın merkezinde yatan özü gayet başarılı şekilde ortaya çıkarması ve yerli Fransız işçisinin kaygıların çok iyi hitap etmesi idi.

Şekil 3: Front National'in işsizlerle göçmenleri karşı karşıya getiren afişleri

Öteki örnek, bir propaganda sloganı değildir. Ulusal Cephe'nin sağlam biçimde yerleşmiş bir ilkesidir: "ulusal öncelik". Bu ilke gayet berrak biçimde ortaya koymaktadır ki Ulusal Cephe (günümüzdeki adıyla Ulusal Derlenme) iktidarında sosyal hizmetler öncelikle yerli Fransızlara sağlanacak, göçmenlere ise ancak bundan sonra sıra gelecektir. Burada da ırk ve sınıf, göçmenlere ve başka türden azınlıklara reva görülen muameleye ayrılmaz biçimde bağlanmış olmaktadır.

Aslında aynı şey Trump için de geçerli idi. Müslümanlara "terörist", Meksikalılara "tecavüzcü" diye saldırdığında Trump'ın amacı (beyaz) Amerikalı işçi ve köylüye onlarca yıldır yaşanmakta olana karşıt olarak kendi iktidarında onların ihtiyaçlarına çok daha özenli yaklaşılacağı mesajını dolaylı yoldan vermektir. Daha genel olarak iktisadî alandaki korumacılığı, yani gümrük tarifeleri aracılığıyla Amerikan pazarını koruması, Trans-Pasifik olarak bilinen anlaşma ya da 1994'ten beri işlemede olan NAFTA (şimdi adı değişmiş bulunuyor) gibi serbest ticaret bölgelerine hasmane yaklaşımı, Meksika sınırına duvar inşa etme konusundaki kötü şöhretli projesi—bütün bunlar Amerikan işçi ve köylüsünde Trump'ın ilk önceliğinin kendi çıkarları olduğu izlenimini bırakmayı hedefleyen manevralardır.

İşçi sınıfını faşizme kaptırmak

İşçi sınıfının durumuna karşı hissettiği tepkiyi esas sorumludan başka bir aktöre kaydırma yönündeki bu stratejinin işe yaradığı olduğu tartışılmayacak kadar açıktır. Avrupa'da birçok ön-faşist partinin aldığı çok yüksek düzeylere ulaşan destek, Brexit'in başarısı, Trump'ın 2016'da ABD başkanı seçilmesi, 2020'de ise çok yüksek miktarda oy alması (Trump'ın 74 milyon oyu, geçmişte seçim kazanmış bütün başkan adaylarından daha yüksektir) ve güçlü bir şekilde devam eden popülaritesi gösteriyor ki 1972 yılında Fransa'da Jean-Marie Le Pen tarafından yakılmış olan ateş Avrupa çapında ve Atlas Okyanusu'nun ötesine taşarak kuzey Amerika'da gerçek bir yangını tutuşturmuş bulunuyor. Ortada bir iddia vardı. Bu iddia tutmuştur.

Ne var ki dünya solu Atlas Okyanusu'nun iki yakasında birikmekte olan tehlikenin gerçek boyutlarını hâlâ kavrayamamıştır. Gözlerimizin önünde yaşanmakta olan yalnızca faşizm tehlikesinin tırmanması değildir. Bundan da kötüsü, bu tehlikenin işçi sınıfının ve kırsal bölge yoksullarının bu partilere verdiği destekten de beslenmekte oluşudur. Bu konuda en azından son beş yıldır, yani beyaz Amerikalı işçi sınıfının *Rust Belt* (Pas Kuşağı) diye bilinen çökmüş sanayi bölgelerinde, yaşamakta olduğu ağır koşulların etkisiyle oylarının bir bölümünü Trump'a kaydırdığından ve Trump bu sayede seçimi kazandığından bu yana uyarılar yapıyoruz.⁷⁴ Aynı şey Britanya için de geçerlidir: Brexit'e en yüksek evet oyları, ülkenin küreselleşme denen süreçten en olumsuz etkilenen bölgelerinden çıkmıştır.⁷⁵

Kıta Avrupası'na geçtiğimizde de aynı tablo ile karşılaşırız. Gözümüzü önce Fransa'ya çevirecek olursak, bu ülkede Marine Le Pen'in partisinin emekçi sınıflar ve yoksullar arasında en iyi örgütlenmiş güç olduğunu görüyoruz. Burada en önemli faktör, partinin Fransa'nın sanayi (ve madencilik) bölgelerinin en önemlilerini politik olarak fethetmiş olmasıdır. En anlamlı örnek Fransa'nın kuzeyindeki Nord-Pas-de-Calais bölgesidir (günümüzde Hauts-de-France). Burası en tipik biçimde bir proletarya kültürünün hâkim olduğu ve Fransız Komünist Partisi (PCF) ile Sosyalist Parti'nin (PS-yani bu ülkenin sosyal demokrat partisinin) kalesi olan bir bölge idi. Şimdi Ulusal Cephe'nin bir kalesi haline gelmiş bulunuyor! İşçi kenti tipolojisinin mükemmel bir örneği olan Hénin-Beaumont, Marine Le Pen'in 2007'den bu yana Fransız işçi sınıfını kazanma çabasında bir laboratuvar rolünü oynamıştır.⁷⁶

Madencilik bölgesinin kalbinde kurulmuş olan ve komünist ve sosyalist partilerin güçlü biçimde örgütlü olduğu bu kentte insan hâlâ bir binanın kapısında şöyle bir levhayla karşılaşabilir: "Fransız Komünist Partisi, Hénin Lietard Şubesi (bunun altında bir orak-çekiç oyması) 11 Eylül 1934'te öldürülen, faşizmin ilk kurbanı, Yoldaşımız Joseph Fontaine'in anısına." Bu kentte günümüzde **işçilerin** (nüfusun genelini değil) yüzde 45'i Le Pen'in partisine oy vermektedir.⁷⁷

74 Bkz. "Trump ve Diğerleri", a.g.y., yazımız.

75 Sungur Savran, "Brexit: Tarihin Sonunu Gömerken", <https://gercekgazetesi.net/uluslararası/brexit-tarihin-sonunu-gomerken>.

76 Yararlı bilgiyle bezenmiş, tabandaki işçilerle ve sendikacılarla sayısız ilk elden görüşmeye dayanan bir çalışma için bkz. Sylvain Crépon, *Enquête au coeur du nouveau Front National*, Paris: Nouveau Monde éditions, 2012.

77 A.g.y., s. 110 ve 112.

Biraz önce atıf yaptığımız yazar Sylvain Crépon militan bir sol geçmişten gelip şimdi Le Pen'in partisinin üyesi olan birçok işçinin öyküsünü anlatmaktadır.⁷⁸ Mesela Laurent Brice adlı bir işçiyi alalım. Babası metal işçisi olan, anası evlere hizmetçi olarak giden, dedesi kapalı ocak maden işçisi, hepsi de Komünist Parti üyesi bir genç adam, 16 yaşında yüzünü Marine Le Pen'in partisine dönmüştür. Bir istisnadan değil, tersine tipik bir vak'adan söz ediyoruz. Zaman içinde bölge maden ocaklarını ve metalürji sanayiini yitirmiş ve devasa bir alışveriş merkez karakterini kazanmış. Fabrikaların Fransa içinde ya da dışında başka coğrafyalara taşınmasına karşı çıkan tek parti Ulusal Cephe olmuş. Buna karşılık solun partileri bu işletmelerin başka bölgelere taşınmasına sübvansiyonla destek olunmasına olumlu oy kullanmış. PS'nin ve PCF'nin birçok militanı, eski partilerinin politikasına karşı duydukları ikrah içinde yüzlerini Ulusal Cephe'ye çevirmiş. Aralarında mesela 50 yaşına kadar PS'nin ve sendikasının militanı olarak mücadele edip sonra partiyi terk ederek Marine Le Pen'in partisine katılanlar var.

Bu militanların PS'ye eleştirisi, partinin sağ partilerden ayırt edilemeyecek türden bir liberal siyasi hat izlemesi. Parti aygıtının belediye seçimlerinde kendisini destekleyenlere çeşitli makamlar, fırsatlar ve çıkarlar sağlaması da eleştiri konusu oluyor. Araştırmalar gösteriyor ki PS ne zaman bir belediye kazansa partiye katılan militan sayısı artıyor. Daha önce Trotskist bir partinin önderi iken PS'ye katılmış olan Henri Weber, son derecede açık sözlü bir belgede şunları söylüyor: Üyelerin birçoğu aktif militan olarak çalışmıyor, ya partinin bir müttefiki gibi çalışıyor ya da "üye olmaya zorlanıyor". Ebeveyn, arkadaşlar, belediye işçileri, belediyeden sosyal yardım alanlar hep partiye destek oluyor. Bu insanlar aslında apolitik ama oyları cepte keklik. PS'ye oy verme karşılığında bunlara parti kartı verilmiş. Başka birtakım tanıklıklar belediye meclis üyelerinin ne zaman bir fırsat doğarsa kendi maaşlarını yükselttiğini, aynı zamanda çeşitli başka makamlara da tayinlerini sağlayarak birden fazla maaş aldıklarını gösteriyor. PS bir işçi partisi olarak görülebildiği ölçüde (biz 1980'li yılların ortalarından beri bu nitelemenin artık geçerli olmadığı kanısındayız)⁷⁹ bu durum açıkça somut bir işçi bürokrasisi tablosudur. Bu örnekte bir işçi devletinin hücrelerinde değil burjuva düzeninin kurumları bünyesinde.

PS artık bir burjuva düzen partisi haline gelmiş olduğu için bunu onunla ilgili olarak söyleyemeyiz, ama PCF için bu tamamen doğrudur. Bu partinin varlık nedeni artık sadece sendikalarda, özel olarak CGT'de ve hâlâ elinde tutabildiği bazı belediyelerde geçmişte kazanmış olduğu mevzileri muhafaza etmek ve böylece yukarıda PS için anlatılmış olan ayrıcalıklardan parti üyeleri lehine yararlanmak haline gelmiş olduğu için, PCF'ye işçilerin eleştirisi, kendi elindeki belediyeleri (ve sendikaları) muhafaza edebilmek amacıyla her seçimde PS ile ittifaka girmesidir. Crépon'un kitabındaki tanıklıklarda bazı işçiler PCF için PS'nin "süs köpeği" diyor.

PS ve PCF'yi terk ederek Le Pen'in partisine katılmış olan birçok işçinin tanıklığını dinledikten sonra Crépon şu son derecede önemli sonuca ulaşıyor:

78 Aşağıda verilen bilgiler için okur Crépon'un kitabından yararlanabilir: s. 116-152.

79 Bkz. *Türkiye'de Sınıf Mücadeleleri*, Cilt 1:1908-1980, İstanbul: Yordam, 2014, Bölüm 4: Burjuvazinin Öteki Yüzü: "Sosyal Demokrasi".

Berlin Duvarı'nın çöküşünden sonra PCF'nin kendisinin de çöküntü yaşadığı ve PS'nin ırkçılık karşıtlığı zemininde etik mücadeleleri tercih edip toplumsal mücadeleleri terk ettiği bir bağlamda, özel sektörde istihdam edilen halk kesimleri, kendilerini temsil etmesi beklenen partilerin yetimleri gibi hissetmeye başladılar. (...) Solun partileri, toplumsal sorunlar üzerinde verilen ideolojik mücadeleleri gittikçe daha fazla terk etmekle halkın bu partilerin artık sosyal adaletsizliğe karşı gerçek bir alternatif olmadığını düşünmeye başlamasına yol açmış olabilirler. Bu bağlamda, gittikçe daha fazla toplumsal temalara odaklanan, genel anlamda değil ama ulusal, hatta etnik bazda bir dayanışma öneren, “seçkinleri” ve “varlıkları” özellikle saldırgan bir tarzda karşısına alan Ulusal Cephe durumu günden güne daha güvencesiz hale gelmekte olan katmanların gözünde görmezlikten gelinmeyecek kadar önemli bir yanıt buluyordu.⁸⁰

Crépon Marksist falan değil. Ne yazık ki, bu yazarın el yordamıyla ulaştığı bu sonuçlar birçok Marksist için hâlâ bir muamma. Kendilerine hâlâ solcu diyerek övünen ve kapitalizmin sömürdüğü ve ezdiği kitlelerin savunusunu, dünya görüşü ancak gerici ve iğrenç olarak nitelenebilecek bir Parisli milyonere terk ettikleri için ayıplamalıyız!

Hakikate gözlerini hâlâ kapayanlara mikro sosyoloji alanından ayrılarak biraz da geniş tabloya göz atarak seslenelim. Şu olgudan kaçış mümkün değil. Ulusal Cephe'nin toplam performansı içinde işçi sınıfı oylarının rolü zaman içinde istikrarlı olarak artmış bulunuyor: 1988'de yüzde 17, 1995'te yüzde 21, 2002'de yüzde 23.⁸¹ İşte bu yüzdendir ki Ulusal Cephe'nin liderlerinden biri bir keresinde Ulusal Cephe'nin Fransa'nın en büyük işçi partisi haline gelmiş olduğunu belirtmişti!

Okurdan bu temel olguyu bu yazının en sonuna kadar akılda tutmasını rica ediyoruz zira ön-faşist hareket karşısında solun stratejisini tartışırken bu argümanlarımızın merkezinde yer alacak.

İşin diğer bir yönü Fransa'da daha dağınık katmanlar olarak varlıklarını sürdüren yoksullarla ilgili. Fransa'da yoksulluğun yeni coğrafyası, ülkeyi bir yıldan daha uzun bir süre boyunca sarsan ve ancak pandemi ile birlikte sönümlenen Sarı Yelekliler hareketi tarafından bütün çıplaklığıyla ortaya konulmuş bulunuyor.

O harekete yüzeysel olarak bakanlar hareketi küçük burjuvaziye atfederek öne mine dudak kıvırdılar. Katılımcıların esas yakınması Macron hükümetinin iklim değişikliği ile mücadele gerekçesiyle dayattığı benzin fiyatlarındaki zamlardı. Sarı Yelekliler buna isyan ettiler zira Fransızların “*périurbain*” (kent çeperi) olarak adlandırdıkları bölgelerde yaşıyorlardı ve her gün işlerine otomobilleriyle gitmek zorundaydılar. Yeni kentsel düzene aşina olmayanlar bu insanların “orta sınıf” olması gerektiği sonucuna vardılar. Bu büyük bir hatadır. Evet, Sarı Yelekliler'in arasında kendi işyerleri olan birçok insan vardı. Ama aynı zamanda küçük işletmelerin ücretli işçileri de vardı. İş olanaklarının yaygın olduğu canlı şehir merkezlerindeki yüksek kiralarla başa çıkabilecek ekonomik olanaklara sahip olmadıkları için her iki kategoriden insanlar da işyerlerine epey uzak bölgelerde oturuyorsa bunun nedeni istihdam olanaklarının yüksek olduğu kent merkezlerinde kiraların aşırı yüksek olmasından ve varoşlarda ise sosyal hizmetlerin zayıflığından bikan, işsizliğin ve

80 A.g.y., s. 150-151. Fransızca aslından bizim çevirimiz.

81 A.g.y., s. 135, dipnotu 2.

yoksulluğun kıskacında kıvranan yerli halk ile göçmen topluluklarının sürekli bir gerilim içinde yaşamasındandır. Kamu ulaşımının yetersizliği dolayısıyla bu insanlar işe otomobilleriyle gitmek zorundadır. Yoksulluğun bu yeni coğrafyası Marine Le Pen'in partisinin uzun süredir beslendiği bir ortam yaratıyor.⁸² Geçerken ekleyelim ki, Sarı Yelekliler hareketini geleneksel siyasi yelpazede belirli bir yere yerleştirmek tam da bu karmaşık durum dolayısıyla çok güç olmuştur.

Son bir nokta olarak, okurun dikkatini Ulusal Cephe'nin faaliyetlerinde gençliğin oynadığı role çekelim. Le Pen'in partisi birçok genci kazanmak ve onları kendi ideolojik yönelişi doğrultusunda eğitmekle kalmıyor. Onları seçimlerde, 20 yaşında bile aday olarak gösteriyor. Bu istisnai bir uygulama değil, epeyce yaygın.⁸³

İtalya'da Matteo Salvini'nin Lega olarak anılan partisi son dönemlerin öteki başarı öyküsü. Bu parti aslında Umberto Bossi adlı bir liderin yönetiminde "bürokratik" Roma ile "asalak" Güney'in karşısında Kuzey İtalya'nın çıkarlarını korumak üzere Lega Nord (Kuzey Ligası) olarak kurulmuş, bir dizi başarılı seçim geçirdikten sonra 2010'lu yılların başında skandallerle sarsıldığı için 2013 seçimlerinde oyları yüzde 4'e kadar gerilemiş, ölüm döşeginde olduğu düşünülen bir akımın kendini yenilemesi ile ortaya çıkmıştır. Salvini, bu enkaz üzerinde Marine Le Pen'e bir kardeş parti yarattı. Eski federalizm gündemini terk eden ve İtalya'nın yerli halkında var olan bir dizi korku ve kaygı temelinde Fransa'daki muadiliyle aynı politikayı izlemeye yönelen parti, buna uygun olarak adındaki "Kuzey" referansını attı ve Lega olarak anılmaya başladı. Bu yeni program ve yöneliş temelinde 2018 seçimlerinde oylarını 2013'teki yüzde 4'ten yüzde 17'ye yükseltti. Seçim sonrasında kurulan koalisyon hükümetine bu sayede küçük ortak olarak katıldı. Bu hükümet iktidardayken Salvini'nin kurnaz politik yönelişi sayesinde Lega'nın kamuoyu yoklamalarında desteği hızla yükseldi. 2019'da Avrupa Parlamentosu seçimlerinde parti oylarını yüzde 34'e yükselterek birinci parti konumuna geldi.⁸⁴

İtalya'daki durum gittikçe daha fazla Fransa'ya benziyor. Tablo toptan gözden geçirildiğinde Lega'nın seçim zaferlerinin mikro sosyolojisinin temellerini görmek mümkün oluyor. Lega'nın geleneksel olarak Kuzey'in küçük burjuvazisi tarafından desteklendiğini ve finansmanının kuzey İtalya'nın Milano, Torino, Cenova gibi zengin şehirlerinin güçlü para babalarından geldiğini kaydedelim. Bu yüzden küçük burjuvazi partinin seçmen kitlesi içinde hâlâ önemli bir ağırlığa sahip. Ancak son dönemde Salvini'nin partiyi ön-faşist bir partiye dönüştürmesiyle birlikte, Lega işçi sınıfından, özellikle büyük işletmelerin işçilerinden de epey yüksek bir oy almayı başarmış bulunuyor. (İşçi sınıfı içinde Lega'ya hâlâ direnmekte olan tek katman

82 Bkz. Christophe Guilluy, *La France périphérique. Comment on a sacrifié les classes populaires*, Paris: Flammarion, 2014, bu yeni coğrafyanın çok berrak bir sergilemesini veriyor. Kitap Sarı Yelekliler hareketinden önce yazıldığına göre öngörülerinin doğrulandığını söylemek olanaklı.

83 Bir gazetecinin bu konuda yaptığı araştırmanın sonuçları için bkz.: Charlotte Rotman, *20 ans et au Front. Les nouveaux visages du FN*, Paris: Robert Laffont, 2014.

84 Lega'nın ve daha genel olarak İtalyan faşizminin günümüzdeki durumunun kısa ama mükemmel bir analizi için bkz. Burak Sayım, "The (Still) Resistible Rise of Salvini", <http://redmed.org/article/still-resistible-rise-salvini>. Bu konuda ayrıca şu yazımıza da bakılabilir: "The Proto-Fascist Menace in Europe", <http://redmed.org/article/proto-fascist-menace-europe>.

kamu emekçileri.) İşçi oyları açısından sadece 5 Yıldız Hareketi olarak adlandırılmış olan, ünlü bir komedyen tarafından kurulmuş, programı bile olmayan omurgasız parti Lega'dan daha iyi bir performansa sahip.⁸⁵ Bunun Lega açısından yarattığı bir fırsat var: 5 Yıldız Hareketi, ilk kurulduğunda büyük bir başarı kazandıktan ve bunu 2018 seçimlerinde doruğuna çıkardıktan sonra (2013'teki ilk seçimde yüzde 25, 2018'de yüzde 33) yavaş yavaş gerilemeye başladı, bu muhtemelen hızlanarak devam edecek. Bu gerileme muhtemelen en çok Salvini'ye yarayacak. Böylece, işçi oylarının çok daha önemli bir bölümü gelecekte muhtemelen Lega'ya akacak. Şunu da ekleyelim: son dönemde Lega İtalyan siyasi terminolojisinde “kızıl bölgeler” olarak anılan alanlarda oylarını yükseltmiş bulunuyor.⁸⁶

Ama insanın yaşamakta olan felaketin gerçek boyutlarını keşfetmek için meseleye daha yakından bakması ve ayrıntıları keşfetmesi gerekiyor. Önce eskiden sola oy vermekte olan bu “kızıl bölgeler”in siyasi yönelişine genel hatlarıyla bakalım. Istituto Cattaneo adlı bir düşünce kuruluşu, geçmişte daima sola oy vermiş olan dört bölge, yani Umbria (başkent Perugia), Marche (başkent Ancona), Emilia Romagna (başkent Bolonya) ve Toscana (başkent Floransa) hakkında şöyle diyor:

1948'den 2018'e kadar siyaseten “kızıl”a boyanmış olan dört bölgede, merkez sol partiler 30 yüzde puanına yakın oy kaybına uğradı, 1968'deki yüzde 59,2'den günümüzdeki 30,1'e geriledi. Solun ve merkez solun seçimlerdeki üstünlüğü böylece sona ermiş bulunuyor.⁸⁷

Solun ve merkez solun bu baş döndürücü düşüşünden yararlanan gittikçe daha büyük ölçekte Lega'dır (birazdan bir başka ön-faşist partiden de söz edeceğiz). Lega'nın bu bir zamanların “kızıl bölgeler”indeki göz kamaştırıcı başarısı akıl alacak gibi değildir. Az önce alıntıladığımız kitabın yazarı, son zamanlara kadar daima solda olmuş olan bir kent olan Pisa'da Lega'nın 2013'te yüzde 0,35 olan oyunun 2018'de yüzde 25'e yaklaştığını belirtiyor. Başka şekilde söylenirse, kentte siyasi bir güç olarak hemen hemen bir hiç olan parti, beş yıl içinde birinci parti haline gelmiştir! Aleanza'nın anlattığı kişisel hikâyeler Pisa'yı İtalya, hatta Avrupa solunun ahlaki çöküşünün ve baş aşağı düşüşünün bir mikrokozmosu haline getiren trajik gelişmeyi ortaya koymaktadır.

Açık seçik “Ben hâlâ komünistim ama Lega'ya oy veriyorum diyenler mi istersiniz?”⁸⁸ Dedesi 1940'lı yıllarda bir “*partigiano*” olarak faşistlerle çarpışan ve dolayısıyla 1990'lı yıllarda torunu “post-faşist” Alleanza Nazionale (Ulusal İttifak) partisine katılınca eve giremeyen, ama şimdi “Toscana'da ama aynı zamanda ülke çapında sisteme muhalefet eden tek güç Lega olduğu” için maaile Salvini'ye oy

85 Gianluca Passarelli ve Dario Tuorto, *La Lega di Salvini. Estremadestra di governo*, Bologna: il Mulino, 2018, s. 57 ve 86-88.

86 A.g.y., s. 26.

87 David Aleanza, *Come si diventa leghisti. Viaggio in un paese che si credeva rosso e si è svegliato verde*, Milano: UTET, 2019, s. 167. Burada ve aşağıda bu kitaptan alıntılarda İtalyanca aslından çeviri bizindir.

88 A.g.y., s. 73.

verenler mi?⁸⁹ Yoksa 36 yıl boyunca İtalya'nın en sol sendika konfederasyonu olan CGIL'in bir sendikasına üye olup (oradan ayrılmadan) şimdi Lega'ya destek verenler mi?⁹⁰

Peki görünürdeki bu çelişkiyi nasıl açıklıyor bu insanlar? Mesela 2018'e kadar eski İtalyan Komünist Partisi'nin (PCI) ana mirasçısı olan Demokrat Parti'nin lideri Matteo Renzi'nin, patronların onlarca yıldır görelî bir iş güvencesi sağladığı için kaldırılmasını istediği İtalyan iş yasasının 18. maddesini iptal eden "Jobs Act" (İtalyanca'da da böyle!) adlı bir yasanın mimarı olmasıyla. Salvini ise "Jobs Act"e karşı çıkmıştı!⁹¹ Mesela emeklilik yaşını 67'ye çıkaran Fornero Yasası Demokrat Parti'nin ürünüydü, Salvini ise bu yasaya da karşı çıkmıştı.⁹² Bu insanlar Demokrat Parti'nin artık sadece zengin mahallerden oy almakta olduğuna işaret ediyorlardı ayrıca.⁹³ Ve Demokrat Parti politikacılarına karşı duygusal, neredeyse insiyaki bir sınıf nefreti besliyorlar: "Kırmızı tişört giyip koluna Rolex takan o solda, soldan en ufak bir iz bile kalmadı."⁹⁴

Şunu bilmek çok önemli: *Avrupa'da solu terk eden işçi sınıfı değildir.* Tersî doğrudur: *Sol, kendisi, bilinçli biçimde işçi sınıfını terk etmiştir.* Britanya'da milenyumun başlarında Tony Blair (1997-2007 arası başbakan) İşçi Partisi'ni sendikalardan bilinçli biçimde uzaklaştırarak Amerika'daki Demokrat Parti'ye benzer bir parti haline getirmeye, hatta adını değiştirerek "New Labour" (Yeni İşçi Partisi) yapmaya, böylelikle işçi sınıfının sorunlarından ziyade kimlik sorunlarına odaklanan, ilerici küçük burjuvaziye hitap eden bir parti haline getirmeye çalıştı. Almanya'da aşağı yukarı aynı dönemde, 1998-2005 arasında şansölye olarak görev yapan Gerhard Schröder, Blair'le sıcak bir yakınlık kurdu. Bu ikisi birlikte bir manifesto yayınladılar: İngilizcede "Europe: The Third Way" (Avrupa: Üçüncü Yol), Almancada "Die Neue Mitte" (Yeni Orta). Amaç açıkça sınıf politikasından uzaklaşarak neoliberalizme yönelmekti.

Fransa'da neoliberalizme dönüş Sosyalist Parti (PS) lideri François Mitterrand'ın iki dönemlik cumhurbaşkanlığı (1981-1995) sırasında zaten gerçekleştirilmişti. Ancak, 21. yüzyılın başında yaşanan bir başka olay son derecede manidardır. PS'ye yakın bir düşünce kuruluşu olan Fondation Terra Nova 2005'te bir rapor yayınladı. (Tarih görüldüğü gibi Blair ve Schröder'in dönüşüne yakın.) Rapor solun halk sınıflarının desteğini yitirmiş olduğunu belirtiyordu. Ne var ki bu gözlemden sonra halkı geri kazanmak için başka bir hat önermiyordu! Tavsiyesi, başka sosyolojik gruplara dönülmesiydi: üniversite mezunları, gençlik, kadınlar, azınlıklar. Yani kimlik politikası idi açıkça savunduğu!⁹⁵

Nihayet, İtalya'da Avrupa'nın en büyük partisi olan ve popülaritesinin zirvesine eriştiği 1980'li yıllarda seçmenlerin üçte birinin oyunu almış olan İtalyan Komünist

89 A.g.y., s. 81.

90 A.g.y., s. 127.

91 A.g.y., s. 37.

92 A.g.y., s. 22.

93 A.g.y., s. 128.

94 A.g.y., s. 131.

95 Crépon, a.g.y., s. 126.

Partisi (PCI), bütün bu partiler arasında en ileriye giden oldu ve kendini tasfiye etti. 1990'lı yılların başında bir ara partiye “şey” dendi, yarı mizahi bir üslupla. Sonra parti adını Solun Demokrat Partisi'ne çevirdi. Ardından bir süre Solun Demokratları oldu adı. En sonunda, çok doğru bir iş yapıldı, “sol” kelimesi fırlatıldı atıldı! Partinin adı bugünkü Demokrat Parti oldu. Aynen ABD'deki partinin adı. Ne tesadüf!⁹⁶

“Uç sol” (İngilizce “far left”, diğer dillerin çoğunda “extreme” kelimesinin karşılığı kullanılıyor) olarak anılan, en azından kendi iddiasına göre daha devrimci olan sola ne olduğu konusunda ayrıntıya girmeyeceğiz. Ama şu genelleme rahatlıkla yapılabilir: Uç solun ezici çoğunluğu, kimlik politikası ile günümüzde pek moda olan “eko-sosyalizm” akımının bir bileşimi haline gelmiştir. Her şey bütün dünyanın gözleri önünde yaşanmıştır. Bu sürece ideoloji ve sol teori alanında, birincisi, işçi sınıfının (proletaryanın) ya buharlaştığı ya da siyasi önemini yitirdiği yolunda bir dizi argüman, ikincisi, insanların toplumsal ilişkiler ağı içindeki maddi konumundan kaynaklanması gerekmeyen, kendilerinin seçtikleri kimlikler temelinde bir politika, ve üçüncüsü, Leninist devrimci politikanın ve özel olarak da Bolşevik tipte bir öncü işçi partisinin gününü doldurmuş olduğuna dair bir anlayış eşlik etmiştir. Bütün bunlar toplu olarak ele alındığında bizim uzun süredir “post-Leninist” adını vermiş olduğumuz bir akım, eskiden “uç sol” olarak anılan ortamda da hâkim kılmaştır.

Artık şimdi bütün dünya gittikçe daha fazla anlamaya başladı ki, solun boşalttığı bu alanı Trump'lar, Le Pen'ler, Salvini'ler ve onları tiynetinde başkaları doldurmuş bulunuyor. Solun kapıdan kovduğu işçi sınıfı ise, politikaya damdan tanınmaz bir halde geri gelmiş bulunuyor. Ne intikam ama!

Ne yapmalı?

Bu yazının bu noktaya kadar yazılışı 21 Nisan tarihinin öncesine rastlıyor. Bu noktadan sonra, yükselen faşizme karşı nasıl bir politika izlenmesi gerektiğine hasredeceğimiz sonuç bölümünü yazacaktık sadece. Başka işlerimizin yoğunluğu dolayısıyla sonucu yazmayı biraz ileriye atmıştık. O aşamada çok ilginç bir şey oldu. Okuyucumuz, yazının en temelde, 6 Ocak olayının 21. yüzyıl faşizminin yükselişinde bir dönüm noktası yaratmış olduğunu savunduğunu biliyor. Ama nasıl 6 Ocak Trump döneminde ABD'de faşizmin yükselişine dair 2016'dan itibaren ileri sürdüğümüz görüşleri doğruladıysa, bu sefer de 21 Nisan tarihinden itibaren ortaya çıkan çeşitli yeni gelişmeler bu yazının faşizmin yükselişinde bir dönüm noktası olduğu tezini daha şimdiden, yazı tamamlanamadan doğrulamış bulunuyor.

21 Nisan günü, okuyucunun muhtemelen bildiği ama nasıl yorumlayacağına tam olarak karar veremediği bir olay oldu. Fransa'da 20 emekli general, sayısı 1.000'e ulaşan başka rütbelilerin de katıldığını ileri sürdükleri bir bildiriye *Valeurs Actuelles* adlı bir aşırı sağ dergide yayınladılar. Bildiri, varoşlardaki “sürüler” olarak anılan

96 Başta İtalyan Komünist Partisi olmak üzere Stalinist partilerdeki bu değişimi ve sosyal demokrasinin başkalaşımını, daha genel olarak uluslararası solun yaşadığı derin kabuk değişimini 1990 yılında yazdığımız kapsamlı bir yazıda erkenden analiz etmiştik. Bkz. Sungur Savran, “Dünya Solunun Yeniden Yapılanması”, *Sınıf Bilinci*, sayı 6, Mart 1990.

göçmen kökenli emekçilere karşı bir iç savaş ve darbe tehdidi üzerine kurulu idi.⁹⁷ Biraz önce bizim bu yazının sonuç bölümüne geldiğimizde durduğumuz ve yazıyı dergimizin Yayın Kurulu'na ilettiğimiz günü saptamak üzere hem dosyanın en son kaydedildiği tarihe hem de e-mail'imizin tarihine baktık, her ikisi de gösteriyor ki yazmaya tam tamına 21 Nisan'da ara vermişiz! Ne rastlantı! O günden bugüne yaşananlar faşizmin sadece ABD'de değil, Avrupa'da da gemi azıya aldığını gösteriyor.

21 Nisan bildirisinin ardından Fransa'da birkaç olay daha yaşandı. Önce birtakım genç muvazzaf subaylar emekli generalleri desteklemek amacıyla bir başka bildiriyi yine aynı dergide yayınladılar. Ardından Fransa sendikal geleneğinde epeyce yeri olan polis sendikalarının küçüklerinden biri, ardı ardına emniyette çalışan biri sivil memur, öteki polis memuru iki elemanın kimliği belirsiz kişilerce öldürülmesine tepki olarak Fransız hükümetine İsrail'in Filistinlilere uyguladığı tarzda kontrol noktaları ile varoşları (yani generallerin "sürüler"ini) kontrol altına alması ve uyuşturucuyla mücadelede Filipinler'de ve Brezilya'da benimsenen yöntemleri (yani yargısız infazı!) benimsemesi konusunda çağrı yaptı. Bu satırların yazıldığı tarihe kadar son anlamlı gelişme 19 Mayıs'ta polis sendikalarının Paris'te hep birlikte düzenlediği bir miting oldu. Burada da son dönemde Macron hükümetinin Ulusal Cephe ile girdiği gericilik yarışında baş temsilcisi olan İçişleri Bakanı Gérald Darmanin'in de aralarında bulunduğu bir dizi politikacı konuştu, sendikaların baskıcı taleplerine destek verdi.

Liberallerimizin demokrasi ve insan haklarının kutsal mekânı olarak sundukları Avrupa Birliği'nin iki ana sürükleyici ülkesinden biri olan Fransa'da (öteki elbette Almanya) sanki olay Türkiye'de yaşanıyormuşçasına alenen askerî muhtıra verilmesi, bunun tekrarlanması, polis gücünün temsilcilerince Fransa'nın, bugün dünyada gericiliği dillere destan olmuş ülkelere benzemeye çağırılması kendi içinde bir "kalk borusu" olarak görülmeli.⁹⁸ Askerî darbe tehdidi, emperyalist ülkelerde hâkim sınıflar içinde ne tür yönelişlerin filizlendiğini çarpıcı biçimde ortaya koyuyor. Ama bizim bu yazıda çizdiğimiz çerçeve açısından daha da ilginç bir yönü var işin. Emekli generallerin darbe, iç savaş ve "binlerce ölü" tehdidi yapan bildirisini Marine Le Pen derhal destekledi! Tabii, partisinin oy şansına hâlel gelmemesi için generallerin işaret ettiği sorunların "demokratik" yoldan çözülmesi gerektiğini, 2022 baharında yapılacak başkanlık seçimini kendisinin kazanması halinde bu yolun açılacağını, bir Ulusal Birlik hükümetinin kurulmasının gerekli olduğunu söyleyerek, açıkça darbe savunusu yapan generalleri partisine davet etti! Bu kadarla da kalmadı. Emekli generallerin sözcüsü olarak davranan Jean-Pierre Fabre-Bernadac'ın daha önce Marine Le Pen'in partisinin güvenlik kolu olarak anılan askerî kolunda gö-

97 Ayrıntılar için bkz. "Fransa'da Muhtıra", <https://www.gercekgazetesi.net/uluslararasi/fransada-muhtira>. Fransızca okuyabilenler için muhtıra metnine şu linkten ulaşılabilir: <https://www.valeursactuelles.com/politique/pour-un-retour-de-lhonneur-de-nos-gouvernants-20-generaux-appellent-macron-a-defendre-le-patriotisme/>.

98 Fransa'da bizim desteklediğimiz devrimci odak ROR, tam da "kalk borusu" kavramına başvuran bir bildiri yayınladı: <https://www.gercekgazetesi.net/uluslararasi/kalk-borusu-caldi-darbe-tehdidine-karsi-birlesik-isci-cephesi>.

rev yapmış olduğu ortaya çıktı. Askerle ilişkiler böyle iken ön-faşistler polis içinde daha bile güçlü görünüyor. 19 Mayıs'ta yapılan gerici polis sendikaları mitinginin ardında Marine Le Pen'in olduğu da herkesin konuştuğu bir sır. Nihayet, son günlerde çok ciddi bir kurum tarafından yürütülen bir anket, 2022 cumhurbaşkanı seçiminde, bugün görev yapmakta olan polislerin yüzde 74'ünün Marine Le Pen'e oy verme niyetinde olduğunu ortaya koydu.⁹⁹

Kısacası 6 Ocak'tan sonra bir de Fransa'da "21 Nisan sendromu" olarak özetleyebileceğimiz bir gelişme ortaya çıktı. Bunun anlamı şudur: ABD'de Trump ön-faşizmi 6 Ocak Kongre baskınında, kendisiyle el ele çalışan silahlı milislerin faaliyetinde cisimleşen bir biçimde ön-faşizmden faşizme geçiş sürecinin artık başlamış olduğunu gösterirken, Fransa'da da Le Pen ön-faşizminin polis içinde daha önce bilinen gücüne şimdi ordu içindeki hissedilir varlığını katmış olduğuna, yani henüz kendine ait bir sokak gücü olmasa da ordu-polis ikilisi ile rejimi zorlayabilme olanağının en azından güçlenmekte olduğuna dair çok önemli göstergeler ortaya çıkmış bulunuyor.

Fransa'da emekli generaller konuşur da Amerika'da susar mı? Orada da kendine "Flag Officers 4 America" (Amerika Uğruna Bayrak Subayları) adını veren 124 emekli general 12 Mayıs'ta bir muhtıra yayınladı. Yayınladıkları bildiride tam anlamıyla Trump'ın izleri görülüyor. Generaller Biden'ın Beyaz Saray'a çıkmasını sağlayan seçimin sonuçlarını sorgulayacak kadar ileri gidiyor, başkanın yaşı ve sağlığını tartışma masasına getirerek sadece fiziksel değil zihinsel kapasitesini de sorguluyor, Trump'ın savunduğu türden politikalar savunarak Çin'in yanı sıra İran'ı da ulusal çıkarlara tehdit olarak gösteriyor, göçe ve çevre dostu politikalara karşı çıkıyorlar.¹⁰⁰

Kısacası, faşizm kıtadan kıtaya, başka ülkelerdeki cüretkâr çıkışlardan da esinlenerek sığıyor duruyor. Bizim kanaatimize göre, bu yazıda ele aldığımız üç ülkede de tehlike büyüktür. ABD'de Biden'ın bugün yaptığı devasa harcamalar yeni bir Keynesçi yönelişi değil şunu gösteriyor: Burjuvazinin küreselci kanadı, halkın daha da geniş katmanlarının yüzünü Trump'a dönmesinden ölümüne korkmaktadır. Biden'ın "yerli malı kullanmalı"¹⁰¹ yaklaşımı ve çokuluslu şirketlerin ödemesi gereken kurumlar vergisi için dünya çapında geçerli bir asgari oran kuralı getirme çabası ise onun da Trump'ın topa tutmuş olduğu küreselcilik politikasından ürkek biçimde uzak durmasının işaretleridir. Ayrıca Trump'ın göçmen politikasına hâlâ son verilmemiştir, Çin'e karşı yaptırımlar ve gümrük korumacılığı hâlâ devam et-

99 "Chez les policiers la tentation grandissante du vote rn", France-Inter, <https://www.franceinter.fr/amp/chez-les-policiers-la-tentation-grandissante-du-vote-rn>. Buna ve aşağıda 103 no.lu dipnotta sunulan İtalya'ya ilişkin bilgiye dikkatimizi çeken yoldaşımız Burak Sayım'a teşekkürler. Bu çalışma, Burak Sayım'ın Fransa, İtalya, hatta ABD'deki ön-faşist hareketler hakkında bir süre önce bize sağladığı bazı kaynaklar olmasaydı bugünkünden çok daha fazla eksiği olan bir yazı olurdu.

100 "More Than 120 Retired Generals and Admirals Wrote to Biden Appearing to Back a False Election Conspiracy and Questioning His Mental Health", *Business Insider*, <https://www.businessinsider.com/former-generals-admirals-letter-question-election-biden-health-2021-5>. Bildirinin metni için bkz. <https://tinyurl.com/me3une33>.

101 "Biden, like Trump, Embraces the 'Buy American' Folly", *Boston Globe*, <https://www.boston-globe.com/2021/03/10/opinion/biden-like-trump-embraces-buy-american-folly/>.

tirilmektedir. Bunun nedeni Trump'ın hâlâ çok güçlü olmasıdır. Biz başından beri Trump'ın zaafı olarak hem kendisine sadık bir partisi olmadığına hem de paramiliter güçleri olmadığına işaret ettik. Bu yüzden başkanlık görevine geldiği ilk aşamada onu “serseri mayın faşisti” ya da “tek tabanca faşisti” olarak andık. Bu tespitler uzun süre bütünüyle doğrudur. Ama şimdi durum değişmiştir. Trump hem Cumhuriyetçi Parti'yi avucunun içine almıştır hem de kendine paramiliter çeteler oluşturmuştur. Dört yıl beklemesi bile gerekemeyebilir. Amerikan tarihinin en yaşlı başkanı olan Biden ölürse veya ciddi şekilde hasta olup da görevini yerine getiremez duruma düşerse (ya da bir kurum buna karar verirse), ABD'nin deneyimsiz, Washington'da ve iş âleminde sağlam ilişkileri olmayan, salt gösteriş için başkan yardımcısı seçilmiş olan Kamala Harris tarafından yönetilebileceği kuşkuludur (sürprizlere daima açık olmak gerekir elbette).

Fransa'da Marine Le Pen bütün ülkeyi ideolojik-politik açıdan şimdiden teslim almıştır. 2017'de güya soldaki Sosyalist Parti'nin çevresinden gelen ve liberalizm bayrağına sarılan Macron'un hükümeti şimdi (burada ayrıntısına giremeyeceğimiz ama **bütün** eğilimlerden yorumcuların katıldığı şekilde) Marine Le Pen ile gerici-likte, polis baskısını güçlendirmede, İslam düşmanlığında, göçmenlere karşı ayrımcılıkta, solu (“*islamogauchisme*” ya da İslamcı-solculuk adı altında) İslamsever olarak gösterme çabasında vb. yarışıyor. Ordu ve polisin durumunu az önce özetledik. Solun bir dizi kafası karışık aydını çok popüler siteleri ve faaliyetleri aracılığıyla (belki sol liberallerin Türkiye'de Erdoğan için 2013-2014'e dek yaptığı gibi) Marine Le Pen'i temize çıkarmak ya da en azından ne denli tehlikeli olduğunu gözlerden gizlemek bakımından büyük bir kafa karışıklığına yol açmaktadırlar.¹⁰² Bütün bunları 2022 bahar aylarında gerçekleşecek başkanlık seçimi için yapılan kamuoyu yoklamalarında Marine Le Pen'in ikinci turda Macron karşısında yüzde 48'e kadar oy alabileceğine ilişkin sonuçlarla birleştirirsek durumun vahametini anlamak mümkündür.

İtalya'ya gelince, ülke 21. yüzyılın başından beri, yani dünya çapında Üçüncü Büyük Depresyon'un başlamasından bile önce başlamış bir depresyonun pençesindedir: Şu anda GSYH'si 21. yüzyıl başındaki düzeyinden daha geridedir! Avrupa'nın en büyük kamu borcuna sahiptir (2,6 trilyon dolar, yani GSYH'nin yüzde 150'si). 2018 seçimlerinden bu yana partiler arasında kurulabilecek çeşitli koalisyon formülleri denenmiş ama her seferinde tökezlemiştir. Erken seçim yapılamamaktadır zira diğer bütün güçler, seçimleri (2019'da Avrupa Parlamentosu seçimlerinden yüzde 34 oyla birinci parti olarak çıkmış olan) Lega'nın ve onun hemen ardından gelen bir başka ön-faşist partinin (Fratelli d'Italia, yani İtalyan Kardeşliği) kazanacağından korkmaktadır. Bu yüzden, son zamanlara kadar Avrupa Merkez Bankası'nın guvernörü olan Mario Draghi yönetiminde, partilerin de görev aldığı “teknokrat” karakterde bir hükümet kurulmuştur. Bu hükümetin kuruluşunda, yukarıda sözünü ettiğimiz, güya solcu Demokrat Parti'nin eski başkanı, Jobs Act mucidi ve elbette AB yanlısı Matteo Renzi'nin küçük partisi ile yaptığı manevralar belirleyici olmuştur. Renzi'nin tam bu sırada bir hükümet krizi yaratarak Draghi'nin

102 Bkz. Philippe Corcuff, *La grande confusion: Comment l'extrême droite gagne la bataille des idées*, Paris: Textuels, 2021.

teknokrat hükümetinin kurulmasını sağlamasının tek bir amacı olabilir. Avrupa Birliği bunun hemen öncesinde AB pandemi fonundan en büyük payı (750 milyar avro yani 900 milyar dolar) İtalya'ya ayırdığını açıklamıştı. Manevra berraktır: AB'nin bu hediyesi ile (Avrupa Komisyonu'nun Ekonomiden Sorumlu Komisyon Üyeliğine de eski İtalyan başbakanı (ne tesadüf!) Paolo Gentiloni seçilmiştir.) Draghi bu dev destek fonunu kullanarak İtalyan ekonomisinde bir canlanma ve İtalyan halkı için bir ferahlama yaratacak, yerli halk eskiden ekonominin yerlerde sürünmesinden dolayı göçmenlere karşı kışkırtmalarına kapıldığı Salvini'ye (ve Fratelli'nin kadın lideri Giorgia Meloni'ye) artık daha az kulak verecek, AB'ye karşı duyacağı minnet duygusuyla AB eleştiricisi ön-faşistlere kanmayacak, Draghi kazandığı prestijle cumhurbaşkanı seçildikten sonra, bölünmüş bir partiler sistemine sahip İtalya'da hiçbir partinin mutlak çoğunluğu elde etmesi beklenmediği için uygun ayak oyunları ile Salvini'nin başbakan olmasını engelleyecektir. Bizce, **İtalyan burjuvazisinin hâkim küreselci kanatları, AB kurumlarının da yardımıyla, büyük bir deprem öncesinde son krizden çıkış şanslarını kullanıyorlar**. Bu şans kullanılmazsa sonrası tufandır. Bugün (Mayıs 2021 sonu) kamuoyu yoklamalarına göre ülkenin ilk iki partisi iki ön-faşist partidir!¹⁰³ Salvini gerilerken Fratelli yükseliyor. Bunun nedeni, Fratelli'ye göre daha karmaşık bir tarihten gelen ve içinde mecburen hâlâ farklı eğilimler barındıran Lega'nın belki iç çelişkilerden dolayı, belki Draghi manevrasını içeriden çürütmenin daha kolay olduğuna dair bir hesaplama Draghi hükümetine bakan vermiş olması olabilir. Bu halkın gözünde Salvini'nin de küreselci düzenin ve AB'nin yanında durduğu izlenimini doğurmuş olabilir. Her durumda iki ön-faşist partinin birlikte yüzde 40 civarında dolaşması (Lega yüzde 21,5, Fratelli yüzde 19), herhalde tarihte az görülecek bir durum yaratmış bulunuyor!

Bu durumda faşizme karşı mücadelenin bu ülkelerde hayati bir önem kazandığı ortaya çıkıyor. Bu mücadelenin hangi yöntemlerle verilmesi gerekir? Bu konuda çok yalın olacağız, gerekçelerimizi çok özet biçimde yazacağız ki önermekte olduğumuz siyasi hattın solun çeşitli bileşenlerinin bugün izlemekte olduğu politik çizgiden farkı berrak biçimde ortaya çıksın.

- Sosyalist sol, faşistlerin işçi sınıfının gittikçe büyüyen katmanlarını fethetmesine yol açan kimlikçi politikaları terk etmeli, **yüzünü derhal işçi sınıfına dönmeli**, sınıf mücadelelerinin içine boylu boyunca girmelidir.
- Bu yöneliş ancak sağlam bir Marksist teorik ve ideolojik çerçeve içinde mümkün olabilir ve doğru biçimde (yani işçi sınıfı korporatizmi ya da ekonomizm olarak değil, Leninist hegemonya anlayışına uygun tarzda) gerçekleştirilebilir. **Marksizme dönüş bir kategorik zorunluluktur**. Dogmatizmden değil bir hayat memet meselesi olduğu için!
- Marksizm konusunda bilgi ve bilinç öylesine gerilemiştir ki bunu duyan günümüzün solcusu derhal sınıf dışı ezilen kategorilerin kurtuluş mücadelesinin terk edilmesi çağrısı yapıldığını sanıyor. Hayır, tam tersine. Bu kategorilerin (ezilen ırk ve uluslar, ezilen dinî azınlıklar, kadınlar, eşcinsel ve translar ve her coğrafyaya özgü başka kategoriler) mücadeleleri sadece

103 https://www.repubblica.it/politica/2021/05/28/news/sondaggio_youtrend_fdi_secondo_partito_supera_pd-303169678/

bütün insanlığın kurtuluşu bakımından kendi içinde değerli olmakla kalmaz, aynı zamanda proletaryanın burjuvazi karşısında siyasi mücadelesinde üstünlük kazanması ve nihayetinde iktidarı alabilmesi için güç kazanmasının vazgeçilmez yoludur. (Elbette kazanılması gereken toplumsal gruplar bunlardan ibaret değildir. Ülkeden ülkeye değişmekle birlikte diğer ezilen sınıflar ve sınıf katmanları esas müttefikler olacaktır.) Ezilen toplumsal grupların kurtuluş mücadelesi postmodernizmin kimlik politikasıyla doğmadı. Ondan önce de yaygın biçimde mevcuttu. Postmodernist kimlik politikasının getirdiği, ezilenlerin proletaryadan kopması oldu. Her kategori kendi içine kapandı. ***Verilmesi gereken mücadele, bütün ezilen grupların bağrında, işçi sınıfıyla ittifakın kurtuluşun asli bir koşulu olduğu anlayışını hâkim kılabilme yönünde olmalıdır.***

- Faşizmin temel hedefi sendikal, siyasi ve başka her türden işçi örgütünü, bunlar ister devrimci, ister reformist ve işbirlikçi olsun, ezmektir. Faşizmin panzehiri işçi sınıfının birlik halinde harekete geçmesidir. Bu birlik, faşizmin esas gücünü oluşturan geleneksel küçük burjuva kitlelerinin paramiliter kuvvetler olarak örgütlenmesi dolayısıyla bunlara karşı savunma açısından daha da önemlidir. Öyleyse ***faşizme karşı birleşik işçi cephesi***, faşizmle mücadelede en etkili güç olacaktır. İşçi sınıfının sendikal ve siyasi bütün örgütlerini bu cephede birleştirmeye çalışmak gerekir.
- Bugün işçi sınıfının önemli katmanları faşizmin etkisi altına girmiş olduğuna göre, işçi sınıfının birliği sayesinde bir güç haline gelmesi ve hem faşizmin etkisine girmiş işçiler hem de küçük burjuvazinin Üçüncü Büyük Depresyon koşullarında ve son iki yıldır pandeminin etkisiyle her ülkede farklı biçimde sarsılmış kitleleri için bir cazibe yaratacak bir kutup oluşturması elzemdir. Birleşik İşçi Cephesi gerçek bir ihtiyaçtır. Burada her parti kendi programını, her sendika kendi mücadelesini sürdürmeye devam edebilir. ***Bayraklar birbirine karışmadan ayrı yürümek ve birlikte vurmak*** işçi sınıfının birleşik cephesinin ana görevidir.
- Faşizm paramiliter çetelere, silahlı milislere başvurmadan ilerleyemez. Bu, faşizm ile işçi sınıfının örgütlülüğünü ve bağımsız sendika ve partilerini savunan cephe arasında mücadelenin bir aşamada mutlaka silahlı biçimler alacağı anlamına gelir. Öyleyse, işçi sınıfı ve gençlik, faşistlerin yerel örgütleriyle terör yaratmaya çalıştıkları her yerde ortak güçlü yerel örgütlenmeler yaratmalıdır. Ayrıca, ***işçiler silah kullanmayı ve öz savunmayı öğrenmek zorundadırlar***. Faşizme karşı öz savunmanın bu ihtiyacı sendikaların bağrında askerî eğitim düzenlenmesini gerçek bir ihtiyaç haline getirir.
- ***İşçi sınıfı bütün ülkelerde kendine “sol” süsü veren ama tuzu kuru modern küçük burjuvazinin çıkarlarının sesi ve düzenin parçası haline gelmiş olan partilerden uzak durmalıdır.*** Fransa’da Sosyalist Parti, İtalya’da Demokrat Parti gibi partiler işçi partileri olmaktan çıkarak onlarca yıl geçti. İşçiler, yukarıda birçok örneğini gördüğümüz gibi, bunlara olan kinlerinden ve öfkelerinden dolayıdır ki ön-faşist partilere geçiyorlar. Gerçek işçi partileri işçi sınıfının karşısına bu partilerle el ele çıkmamalıdır. Çıkarlarsa kitlelerin gözünden onların suçlarını üstlenmiş olacaklardır.

- Bunun uzantısı, **Amerika'da Demokrat Parti'den uzak durmaktır**. Demokrat Parti Amerikan burjuvazisinin, en başta Wall Street'in partisidir. Burjuvazinin bütünü için Cumhuriyetçi Parti'nin emniyet supabıdır. Bu partinin içinde örgütlenmiş olan ve bunu stratejik bir yaklaşım olarak uygulayan Democratic Socialists of America (DSA) bu yüzden çok zararlıdır. Ancak bu odağa karşı politikanın Demokrat Parti'nin bütününe karşı güdülecek politikadan daha incelikli olması gerekir. Faşizmin çeşitli tezahürleri ve saldırıları karşısında, sayıca güçlü ama örgütlenmede zayıf bu odakla ne kadar mümkünse o kadar çok faşizme karşı birleşik bir cephe olarak davranılmalıdır. DSA'nın örgütsel ve ideolojik zaafı ve stratejik anlayışının geriliği, her aşamada ortaya çıkıyor. Ancak, bu, "parti içindeki parti"nin birçok genç ve samimi militanın bir burjuva partisinden dışlıları arasında öğütülmesine fırsat verilmemeli, bu partiyle birleşik cephe taktikleri çerçevesinde Demokrat Parti ile DSA'nın, DSA önderliği ile DSA tabanının karşı karşıya gelmesini sağlamak üzere ince taktikler uygulanmalıdır.
- Faşizm bütün ülkelerde (ön-faşist partilerin oy oranlarına bakıldığında rahatlıkla görüleceği gibi) çok güçlü bir toplumsal bloku kendi etrafında toplamış bulunuyor. Birleşik İşçi Cephesi'nin faşist blokun saldırmaya hazırlandığı bu çeşitli ezilen grupların haklarını ve çıkarlarını savunması, onları faşistlerin çok yakında fiziksel biçimlerde alması muhtemel saldırılarına karşı gerekirse şiddete başvurarak savunması ve böylece yanına kazanması büyük önem taşıyor. Elbette beyaz işçi sınıfı içinde, ezilen kesimlere sempati duymaktan uzak, hatta onlardan nefret eden gruplar da vardır. Bu ittifak politikası çok ince taktiklerle gerçekleştirilebilecek bir başarı öyküsü gerektiriyor. **Ortak mücadele, bilinci değiştirecektir.**
- Ezilen kesimlere açılmak, onlarla ittifak yapmak, işçi sınıfının güçlenmesini bu kesimlerin desteğine bağlamak ne kadar önemliyse, "kim olursan ol gel" tarzı Mevlana türü bir politika da faşizme karşı mücadele için o kadar zararlıdır. Yani faşizm karşısında burjuvazinin siyasi güçleriyle, en başta burjuva partileriyle bir ittifak kurmak, kitlelerin ihtiyaçlarına karşılık vermeyecek ve mücadele iradelerini köreltecek bir tutum olur. 1930'lu yıllarda en başta İspanya ve Fransa'da, tam da ilkinde işçi sınıfı ve köylüler bir sosyalist devrimi başlatmışken, ikincisinde ise tarihin o güne kadar gördüğü en büyük genel grevi örgütlenmişken bu ülkelerde birer Halk Cephesi kurulması tam da bu sonucu yaratmıştır. Mücadeleye girişmiş bir işçi sınıfının burjuva partileriyle bir araya gelmesinin mecrasını oluşturan **Halk Cephesi fikri kitleler nezdinde itibarsızlaştırılmalıdır. Birleşik İşçi Cephesi ile Halk Cephesi iki ayrı taktik yöneliştir**. Biri işçilerin ve ezilenlerin birliğidir. Öteki işçi sınıfının burjuvazinin belirli kanatlarıyla birliği. Burjuvazinin bugün sözde en demokrat görünen kesimleri, 1930'lu yılların deneyiminin kanıtladığı gibi, yarın hâkim sınıflar açısından bıçak kemiğe dayandığında faşizm kampına geçecektir. Böyle dönemler bütün sınıflar açısından radikal kararlara gebe dir.
- İçinden geçmekte olduğumuz dönem, tarihin yeniden faşizm ile devrim arasında salındığı bir dönemdir. Birleşik İşçi Cephesi yaklaşımı hiçbir bi-

çimde “anti-faşist” bir geniş cepheden ibaret bir biçimde ele alınmamalıdır. Bugün bir savunma taktiği olan bu cephe, yarın koşullar değiştiğinde proletaryanın iktidara uzanmak amacıyla başlatabileceği bir taarruza kalkışmanın ilk sıçrama tahtası olabilir. **Sınıf mücadelesinin hedefleri katı aşamalara ayrılamaz** (burjuva devrimi/proleter devrimi, “demokrasi mücadelesi”/sosyalizm mücadelesi). Tarihin diyalektiği bir toplu durumdan ötekine hızla geçilebileceğini defalarca kanıtlamıştır. 20. yüzyılın dünya savaşları içinde yaşanan gelişmelerini incelemek öğreticidir: Belirli bir anda savunmada olan proletarya, hızla taarruza geçerek iktidarı alabilmiştir. Bu tarih incelenmeli, sonuçları çıkarılmalıdır. Dolayısıyla, bugünkü savunma hattı yarınki taarruz hattının altyapısını oluşturma açısından da düşünülmelidir.

Bu yazıyı Marx’ın Feuerbach üzerine ikinci teziyle açtık. Onunla kapatmak istiyoruz:

İnsan düşüncesine nesnel doğruluk atfedilip edilemeyeceği teori alanına ilişkin değil, pratik bir sorundur. İnsan, düşüncesinin doğruluğunu, yani gerçekliğini ve gücünü, bu dünyaya ait oluşunu pratik içinde kanıtlamalıdır. Düşüncenin gerçek olup olmadığına ilişkin pratikten yalıtılmış bir tartışma bütünüyle skolastik bir sorundur.

Bu ana kadar yazının çeşitli yerlerinde, son dönemin gelişmelerinin, yani pratiğin, faşizmin “bu dünyaya ait oluşunu” kanıtlayarak 21. yüzyıl faşizmi üzerine yürümekte olan tartışmaya bir nokta koyduğunu belirledik. Ama bu yetmez. Bu tezin (ve Marx ile Engels’in materyalizminin) derinliğini kavrayamayanlar, Marx’ın sözünü ettiği pratiğin yalnızca bizim dışımızda olup bitenlere ilişkin bir kategori olduğunu sanırlar. Oysa ikinci tezde Marx “pratik içinde kanıtlamalıdır” derken çitayı çok yüksek bir yere yerleştiriyor: Her düşüncenin kanıtlanmak için **kendini dünyanın gerçeği haline getirmesi gerektiğini** söylüyor. Örneğin bugün, faşizm tehlikesine dikkat çekenlerle faşizm tehlikesi olmadığını söyleyenler arasındaki tartışmanın pratik içinde çözülmesini, hangisinin faşizm denen olguyu yenilgiye uğratmakta daha başarılı olacağı ile test etmeyi öneriyor. Yani “sadece konuşmayın, pratiğinizle gösterin” diyor bize. Yani Feuerbach üzerine ikinci tez, Feuerbach üzerine on birinci tez görmezlikten gelinerek anlaşılamaz: “Feylesoflar bugüne kadar dünyayı yorumlamakla yetindiler; önemli olan dünyayı değiştirmektir.” Sadece bizim **dışımızdaki** gerçekliği kıstas almak, Marksist materyalizm olmazdı, Feuerbach’ın pasif materyalizmi, yani “Feuerbach Üzerine Tezler”in eleştirdiği düşünce tarzını benimsemek olurdu! O zaman Marx’ın daha birinci tezde uyardığı tuzağa düşülmüş olurdu:

Bugüne kadar var olmuş olan materyalizmin, Feuerbach’ınki de dâhil olmak üzere tamamının en önemli kusuru, şeylerin, gerçekliğin, duyusallığın, duyusal insan faaliyeti olarak, pratik olarak değil, öznel yönüyle değil, yalnızca nesne ya da tefekkür biçiminde kavranmasıdır. Dolayısıyla, materyalizme karşıt olarak aktif yan idealizm tarafından soyut biçimde geliştirilmiştir—idealizm elbette hakiki anlamıyla gerçek, duyusal faaliyeti tanımaz.

Biz de Marx öncesi materyalizmin en önemli kusuruna düşmeyeceksek, tartışmanın gerçek kriteri tarihte bir kez daha yükselmekte olan faşist barbarlık tehlikesini yenecek pratiği ortaya koyabilmek olmaktadır. Devrimci Marksist yaklaşım bugüne kadar faşizmin 21. yüzyıl versiyonunu teşhis etmekte ve herkesi uyarmakta post-Leninizmden çok daha öngörülü davranmıştır. Bu yazının kanıtladığı bununla sınırlıdır. Ama nihai kıstas, örgütlenmek, faşizmi yenmek ve barbarlık tehlikesinin bir daha doğmasını engellemek için sosyalizmi kurmaktır.

Yani proleter devrimci pratik.